

Ceza Hukuku Özelinde Adli İşbirliği Taleplerinin Reddi Sebepleri^(*)

Reasons for Rejection of Judicial Cooperation Requests Specific to Criminal Law

Dr. Öğr. Üyesi **Ahmet Hulusi AKKAŞ^(**)**
Arş. Gör. **Ali Said ÇİMEN^(***)**

Öz:

Devletler, aralarındaki uluslararası iş birliğine dayalı olarak uluslararası anlaşmalar imzalamakta ve bu şekilde ilişki kurmaktadırlar. Türkiye'nin de tarafı olduğu çok sayıda ikili ve çok taraflı anlaşma bulunmaktadır. Söz konusu anlaşmalarda yer alan hükümler doğrultusunda iş birliği işlemleri gerçekleştirilmektedir. Bunun yanı sıra, 23.04.2016 tarihinde adli işbirliğine ilişkin 6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu'nun kabulü ile birlikte anlaşmalarda yer alan yerleşik kurallar büyük ölçüde iç hukukumuzla aktarılmıştır. Biz de bu çalışmamızda, uluslararası iş birliğini 6706 sayılı Kanun hükümleri doğrultusunda değerlendirmeye çalıştık. Konunun sınırlandırılması amacıyla sadece adli iş birliği taleplerinin hangi durumlarda reddedileceği konusu üzerinde durduk. Başka bir deyişle, 6706 sayılı Kanun'da yer alan ifadesi ile iş birliğinin kabul edilemeyeceği hallerin üzerinde durmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler:

Adli İş birliği, İş Birliği Reddi Sebepleri, Egemenlik, Milli Güvenlik, İnsan Hakları.

Abstract:

States sign international agreements based on international cooperation between them and establish relations in this way. There are many bilateral and multilateral agreements to which Turkey is also a party. Cooperation procedures are carried out in line with the provisions of the said agreements. In addition, with the adoption of the Law on International Judicial Cooperation in Criminal Matters No. 6706 on judicial cooperation on 23.04.2016, the established rules in the agreements were transferred to our domestic law to a large extent. In this study, we tried

^(*) Tezden üretilmiş makaledir.

Makale Hakem denetiminden geçmiştir.

Makalenin Editörlüğe Gönderildiği Tarih: 23.06.2021, Makalenin Kabul Tarihi: 29.06.2021.

^(**) Erciyes Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı,
E-posta: ahakkas@erciyes.edu.tr,
Orcid No: <https://orcid.org/0000-0001-5217-5951>.

^(***) Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı,
E-posta: alisaidcimen@cumhuriyet.edu.tr,
Orcid No: <https://orcid.org/0000-0003-1520-4412>.

to evaluate international cooperation in line with the provisions of Law No. 6706. In order to limit the subject, we only focused on the situations in which judicial cooperation requests will be rejected. In other words, we tried to focus on the situations in which cooperation cannot be accepted as stated in the Law No. 6706.

Keywords:

Judicial Cooperation, Reasons for Rejection of Cooperation, Sovereignty, National Security, Human Rights.

GİRİŞ

Suç işleyenler, ceza muhakemesi sürecinde ve sonrasında bir yaptırıma maruz kalmamak için genelde çözümlü suçu işlediği ülkeden kaçmakta bulurlar. Günümüzde, teknoloji ile paralel bir şekilde gelişen ulaşım imkânları da kişilerin bu eylemlerini daha rahat bir şekilde yapmalarına imkan tanımaktadır. Bunun sonucunda, suçlular cezasız kalmakta ve dolayısıyla da adalet yerini bulamamaktadır. Bu durum bir diğer açıdan devletlerin uluslararası arenadaki itibarlarını da zedelemektedir. Zira bir devlet mahkemesi tarafından verilen mahkumiyet hükmünün infaz edilememesi veya ceza soruşturması veya kovuşturması esnasında verilen tutuklama kararlarının yerine getirilememesi doğrudan doğruya ilgili devletin itibarı ile ilgili bir konudur.

Bahsedilen durumların ortaya çıkmaması adına ülkeler arasında, adli işbirliğine ilişkin ikili veya çok taraflı anlaşmalar akdedilmektedir. En genel ifadeyi ile hedef ve menfaatleri bir olanların meydana getirdikleri işbirliği vasıtasıyla tebligat, istinabe, suçluların iadesi, hükümlülerin transferi, kovuşturmaların aktarılması gibi işlemleri gerçekleştirmek olan adli işbirliği kurumu, hiç şüphesiz devletlerarasında uygulanacak bir işlem olması sebebiyle uluslararası anlaşmalara konu olmaktadır.

Biz de bu çalışmamızda, ülkemizin tarafı olduğu birçok sözleşmede ifadesini bulan adli işbirliğine ilişkin kuralları bir araya getiren, 23.04.2016 tarihli ve 6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu'nu¹ incelemeye çalışacağız. Uluslararası adli işbirliği talepleri ile ilgili bütün konuları incelemek, makalenin boyutlarını açacağı için çalışmamızda sadece adli işbirliği taleplerinin reddi sebepleri üzerinde durduk.

¹ 05/05/2016 Tarihli 29703 Sayılı Resmi Gazete, "Cezai Konularda Adli İşbirliği Kanunu", Erişim Tarihi: 15/01/2021. [https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/05/20160505-20.htm#:~:text=MADDE%201%2D%20\(1\)%20Bu,ile%20di%C4%9Fer%20kanun%20h%C3%BCk%C3%BCmleri%20sakl%C4%B1d%C4%B1r.](https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/05/20160505-20.htm#:~:text=MADDE%201%2D%20(1)%20Bu,ile%20di%C4%9Fer%20kanun%20h%C3%BCk%C3%BCmleri%20sakl%C4%B1d%C4%B1r.)

I. ULUSLARARASI ADLİ İŞ BİRLİĞİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

A. Uluslararası Adli İş Birliğinin Tanımı

TDK Türkçe Sözlüğe göre adli; adaletle ilgili anlamına gelmektedir.² Aynı şekilde işbirliği; amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı, teşrik-i mesai, bir işin çeşitli kişilerce yapılması anlamına gelmektedir.³ Hal böyle olunca adli işbirliğinin; adaletle ilgili olarak amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı, teşrik-i mesai, adaletle ilişkin bir işin çeşitli kişilerce yapılması olduğunu söyleyebiliriz.

1984 tarihli ve 2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun'un 13/A maddesinin c) bendine⁴ göre, "Hukuki ve cezai konularda uluslararası adli yardımlaşma; tebligat, istinabe, suçluların iadesi, hükümlülerin transferi, kovuşturmaların aktarılması işlemlerini yapmak", Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün (UHDİGM) görevleri arasına girer. Görüldüğü üzere söz konusu kanunda adli yardımlaşma; tebligat, istinabe, suçluların iadesi, hükümlülerin transferi, kovuşturmaların aktarılması işlemlerini yapmak olarak tarif edilmektedir.

Görüleceği üzere uluslararası adli işbirliği; hukuki ve cezai konularda amaçları ve çıkarları bir olan çeşitli devletlerin adli mercilerinin diğer devletin adli mercileri adına tebligat, istinabe, suçluların iadesi, hükümlülerin transferi, kovuşturmaların aktarılması gibi işlemleri yapmasıdır.

B. Uluslararası Adli İşbirliğinin Küreselleşme ile İlişkisi

En yaygın anlamıyla küreselleşme, bilimin, haberleşmenin, kültürel etkileşimin, anaparanın milli sınırları geçip uluslar üstü özellik edindiği; iktisat, kültür, politika, idare gibi nice seviyede devletler arası etkileşimi arttıran süreç olarak tanımlanabilir.⁵ Küreselleşme; bir yandan eskiden bu yana devam eden bir süreç olarak tanımlanabilirken; bir yandan da geçmişten çok farklı, özellikle son otuz yılda bilgi ve enformasyon teknolojilerinin gelişimi ile ön plana çıkan yeni tarihsel bir aşama olarak tanımlanabilir.⁶

² Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim Tarihi: 14/12/2020. <https://sozluk.gov.tr/>.

³ Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim Tarihi: 14/12/2020. <https://sozluk.gov.tr/>.

⁴ "Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun", (Erişim Tarihi: 14/12/2020), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2992&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

⁵ Zencirkıran, Memet: Küresel Sosyal Sorunlar ve Çözüm Arayışları, Düünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, (Bursa: Dora Basım-Yayın, 2012), s. 485-486.

⁶ Zencirkıran, s. 485-486.

Günümüzde devletler, aralarında anlaşmazlık doğurabilecek veya çatışmaya yol açabilecek durumlar da bile birbirlerine yaklaşarak çözüm yolları arama ve müzakere yapma yolunu seçmektedir. Sorunun kaynağı olan devletler çözüm için beraber hareket etmeseler de üçüncü ülkeler tarafından arabuluculuk yapılmakta ve işbirliğinin oluşturulup sürdürülmesine zemin hazırlanmaktadır.

C. Uluslararası Adli İşbirliğine İhtiyaç Duyulmasının Sebepleri

Egemen ve ayrı devletlerin oluşturduğu uluslararası topluluğun ceza hukuku uygulamalarında iş birliği içinde olması zorunludur. Ceza hukuku uygulamalarının uluslararası düzlemde karşılaştığı sorunlar ve üretilen çözüm önerileri, küreselleşen bir dünyada karmaşık bir hal alırken, önemi ve pratik değeri gün geçtikçe artmaktadır. Ulusal sınırların ortadan kalktığı birliklerin olduğu ya da sınırları aşmanın gittikçe kolaylaştığı bir dünyada ulusal ceza uygulamalarının iş birliği yöntemlerini geliştirmesi gerekmektedir.

Ceza hukuku ve muhakeme hukuku müesseselerinin ortaya çıkmasında uluslararası topluluğun hukuki ve dayanışmayı zorunlu kılan nedenleri vardır. Egemen devletlerin ulusal ceza yasalarının uygulama alanlarını belirlemesi ve mahkemelerin yetkilerinin sınırlarını çizmesi gerekmektedir. Bu nedenle, uluslararası uyuşmazlıklarda uyulması zorunlu kurallara ihtiyaç duyulur. *“Devletlerin yasama ve yargı yetki sınırlarını belirleme hususundaki yetkileri mutlak olunca, bir Devlet ülkesinde işlenen suçlar hakkında verilmiş olan hükümlerin, diğer Devletlerin ülkelerinde etki meydana getirebilip getiremeyeceğinin ve eğer getirebilecek ise, bunun ne suretle ve ne derecede olacağı belirlenmesi lazım gelir. Devletler, egemenliklerinin mutlak olduğu hususundaki esaslara dayanarak, yabancı ülkelere verilmiş olan ceza hükümlerine hiçbir suretle değer vermemezlik edemezler; zira böyle bir davranış her şeyden önce, adalet esasına aykırı olur ve nonbis in idem kuralını zedeler.”*⁷ Egemen devletler, yasama ve yargı yetkilerinin sınırları konusunda yetkili olmakla birlikte, uygulama usulleri açısından egemen yabancı devlet yasalarının sınırlarının da hesaba katılması gerekmektedir. Sadece yasama ve yargı yetkisinin mutlaklığı bir anlam ifade etmez. Bu yetkinin kullanılması uluslararası yardımlaşmayı zorunlu kılmaktadır. Uluslararası yardımlaşma, devletlerin karşılıklı uyuşacakları bir usul zemininde gerçekleşebilir. Bu zemin, uluslararası ceza usulünün hukuki dayanağını oluşturur. Uluslararası topluluk, ortak çıkarlarla birbirine bağlanan

⁷ Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir: Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, İstanbul Matbaası, Cilt III, İstanbul, 1985, s. 424.

bir dayanışma içinde hareket etmelidir. İletişim merkezli teknolojik gelişme uluslararası toplumu dayanışma içinde olma zorunda bırakmıştır. Ulaşım olanaklarının sınır aşmayı kolaylaştırması da, suç organizasyonlarının akışkanlığını artırmıştır. Ulusal ceza yasalarının yüklediği sorumluluklardan, sınır aşır bir başka ulusal egemenliğin yetki alanına girmek yoluyla kurtulma suç organizasyonlarının yaygın olarak başvurduğu yöntemlerdendir.

Öte yandan sınır aşan suçlar giderek yaygınlaşmış, profesyonel formlara bürünmüştür. Özellikle kadın ticareti merkezli insan ticareti, uyuşturucu madde kaçakçılığı sınır aşan bir yapı ve uluslararası nitelikte insan kaynağını içermektedir. Bu nedenle, suçla mücadele eden ulusal yapıların dayanışması ve bunun hukuki alt yapısını oluşturma zarureti bulunmaktadır. Bu hukuki alt yapı uluslararası suçların tasnifi ve tanımlanması ihtiyacını doğurmakta ve uluslararası ceza hukukunun geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede uluslararası ceza hukuku, “devletlerin yasama ve yargı yetki sınırlarını gösteren, ceza hukuku alanında yardımlaşmalarını sağlayan, milletlerarası ceza usulüne ilişkin kuralları belirleyen, bir Devletin yargı organları tarafından verilmiş ceza hükümlerinin diğer Devlet ülkelerindeki etkisini tayin eden ve keza yabancı ceza kanunlarının ülkede uygulanması hususuna ilişkin bulunan kuralların bütünü”dür.⁸

Son olarak, uluslararası suçlular ve yabancı ülkeye kaçan suçluların yakalanması işbirliğini zorunlu kılmaktadır. “Böylece ceza kanunlarının ülkede iyi olarak uygulanması milletlerarası alanda bir işbirliğini zorunlu kılar. Bu işbirliğinin muhtevasını şöyle bir ayrıma tabi tutabiliriz:

1. Suçlular hakkında adli bilgilerin karşılıklı olarak verilmesi,
2. Suçluların bir ülkede yargılanması sırasında gerekli işlemlerin yabancı ülkede yapılması, karşılıklı adli yardımlaşma,
3. Suçluların yakalanması bakımından ortaklaşa polis faaliyeti,
4. Suçluların iadesi.”⁹

⁸ Dönmezer/Erman, s. 429; Nomer'e göre, “Türk hakimi hiçbir zaman yabancı bir ceza hukukunu tatbik edemeyeceğinden, bir milletlerarası ceza hukukundan da bahsetmek doğru değildir. ... Gerçek ve fiili bir 'milletlerarası ceza hukukunun' ortaya çıkması, mahkemelerin yabancı memleketlerde ika edilen fiilleri yabancı ceza hukukuna göre cezalandırabilmelerine bağlıdır” Nomer, Ergin: Devletler Hususî Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 2005, s. 35-36.

⁹ Dönmezer/Erman, s. 491.

II. ULUSLARARASI ADLİ İŞ BİRLİĞİNİN HUKUKİ DAYANAKLARI

A. Anayasal İlkeler

Türk hukukunda adli işbirliği bu alandaki uluslararası antlaşmalar çerçevesinde uygulanmaktadır. Uluslararası antlaşmaların Türk hukuku bakımından yürürlüğe girmesi ve uygulanmasına ilişkin esaslar Anayasa'nın 90. maddesinde düzenlenmektedir. Anayasa'nın 90. maddesi gereğince Türkiye Cumhuriyeti namına yabancı ülkelerle ve uluslararası örgütlerle imzalanan sözleşmelerin onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Maddede, farklı nitelikteki uluslararası sözleşmelerin yürürlüğe girmesi bakımından farklı seçenekler öngörülmüş olmakla birlikte; uluslararası adli işbirliği konusundaki uluslararası antlaşmaların yürürlüğe girmesi bunların TBMM tarafından uygun bulma kanunuyla kabul edilmesine bağlıdır.¹⁰

B. Uluslararası Antlaşmalar

Ceza hukuku alanında adli yardımlaşma konusunda Türkiye'nin imzalamış olduğu birçok milletlerarası antlaşma mevcuttur. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz: Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi¹¹ (CİKAYAS), Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi,¹² Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi,¹³ Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi,¹⁴ Ceza Kovuşturmalarının Aktarılması Konusunda

¹⁰ Anayasa'nın 90. maddesinin 2. ve 3. fıkralarında ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan antlaşmalar, yürürlükte olan bir uluslararası antlaşmaya dayanan uygulama antlaşmaları ve kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari hususlardaki sözleşmeler açısından çeşitli alternatifler benimsenmiştir: "Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur. Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz."

¹¹ "Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun", (Erişim Tarihi: 14/12/2020), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc051/kanuntbmmc051/kanuntbmmc05101034.pdf.

¹² "Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi". Erişim Tarihi: 14/12/2020. <https://hukuk.emu.edu.tr/Documents/yayinlar/suclularin-iadesine.pdf>.

¹³ "Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi". Erişim Tarihi: 14/12/2020. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2712020141929112_tur.pdf.

¹⁴ "Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesinin Onaylanması ve Uygulanması Hakkında Kanun". Erişim Tarihi: 14/12/2020. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc060/kanuntbmmc060/kanuntbmmc06002081.pdf.

Avrupa Sözleşmesi,¹⁵ Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Sözleşme.¹⁶

C. Kanunlarda Yer Alan Hükümler

Mevzuatımızda, çeşitli kanunlarda uluslararası adli işbirliğine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bu kapsamda anılması gereken ilk kanun, 3002 sayılı Türk Vatandaşları Hakkında Yabancı Ülke Mahkemelerinden ve Yabancılar Hakkında Türk Mahkemelerinden Verilen Ceza Mahkûmiyetlerinin İnfazına Dair Kanun'dur. Bahse konu kanunda, Türk vatandaşlarına ilişkin yabancı devlet mahkemelerince hükmedilen ceza mahkûmiyetlerinin Türkiye'de, yabancılara ilişkin Türk mahkemelerince hükmedilen ceza mahkûmiyetlerinin de hükümlünün vatandaşı olduğu devlette yerine getirilmesine dair usul ve esaslar düzenlenmiştir.¹⁷

Bununla birlikte uluslararası iş birliğine ilişkin olarak 23/04/2016 kabul tarihli 6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası İş Birliği Kanunu yürürlüğe girmiştir. Daha önce de belirttiğimiz üzere, çalışmamızın esasını söz konusu kanundaki adli iş birliği taleplerinin reddi sebepleri oluşturmaktadır.

¹⁵ "Ceza Kovuşturmalarının Aktarılmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanması ve Uygulanması Hakkında Kanun". Erişim Tarihi: 14/12/2020. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc060/kanuntbmmc060/kanuntbmmc06002080.pdf.

¹⁶ "Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun". Erişim Tarihi: 14/12/2020. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5191.html>.

¹⁷ Ulutaş, Ahmet/Atabey, Ömer Serdar: Ceza Alanında Uluslararası Adli İşbirliği Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s. 207. Bu duruma bahse konu Kanun'un 3. Maddesi örnek verilebilir; "Madde 3 - Türk vatandaşları hakkında yabancı ülke mahkemelerinden verilip kesinleşen mahkûmiyetlerin Türkiye'de yerine getirilebilmesi için aşağıdaki şartların bulunması gereklidir.
1. Yabancı ülke yetkili makamınca talepte bulunulması ve talepnameye;
a) Kesinleşen ve infazı gereken mahkûmiyet kararının tasdikli örneğinin ve uygulanan kanun maddeleri metinlerinin,
b) Hükümlünün nakle rıza gösterdiğine dair hakim huzurunda veya irade beyanını tespite yetkili Türk konsolosluk görevlisi tarafından alınmış yazılı beyanının,
c) İnfazı gereken, bakiye cezayı gösteren belgenin,
d) (a), (b) ve (c) bentlerinde sayılan belgelerin Türkçe tercümelerinin, Eklenmesi.
2. Yabancı mahkeme kararında kabul edilen subut sebeplerine bağlı kalınmak kaydıyla suç konusu fiilin, Türk mevzuatına göre hürriyeti bağlayıcı ceza ve emniyet tedbirini gerektiren bir suç teşkil etmesi,
3. İlgili taraflar arasında ayrıca kararlaştırılmadıkça, talep tarihinde, hükümlünün yerine getirilmesi gereken bakiye en az bir yıl hürriyeti bağlayıcı cezasının bulunması,
4. Yabancı mahkeme hükmündeki subut sebeplerine göre Türkiye'de tayin olunacak ceza müeyyidesinin zamanaşımına uğramamış bulunması,
5. Hükümlü hakkında mahkûmiyetine esas olan fiil sebebiyle, Türkiye'de ayrıca soruşturma veya kovuşturma yapılmamış olması,
6. Mahkûmiyete esas olan fiilin siyasi, askeri veya bunlara murtabit cürümlerden bulunmaması,
7. Yerine getirme talebinin Türk hukuk düzenine aykırı düşmemesi. (Ek: 26/6/1996 - 4147/1 md.) Türk vatandaşları hakkında yabancı ülke mahkemelerinden verilip kesinleşen mahkûmiyetlerin Türkiye'de yerine getirilmesi için yukarıdaki şartların bulunması halinde Adalet Bakanlığı da talepte bulunabilir."

III. 6706 SAYILI KANUN KAPSAMINDA ADLİ İŞBİRLİĞİ TALEPLERİNİN REDDİ SEBEPLERİ

A. Genel Sebepler

1. Egemenlik Gerekçesiyle Adli İş Birliği Taleplerinin Reddedilmesi

Egemenlik, devletin ülkesi içerisinde kendi varoluşuna itiraz edebilecek güç oluşumlarını engellemek, başka güç merkezlerinin varlığını kabul etmemek, devletin ülkesi dışında da daha yüce bir güç bulunmadığı anlamına gelir.¹⁸ Kelimenin etimolojik kökenine bakıldığında zaman Latince “superanus”¹⁹ sözcüğünden türediği anlaşılmaktadır. Kelime sonraları ise “en üstün iktidar” manasına gelen Fransızca *souveraineté* ve İngilizcede ise *sovereignty* sözcükleri ile ifade edilmektedir.²⁰

Hâkim, yüce emretme gücü biçiminde belirttiğimiz egemenliğin kendisi dışında hiçbir şey tarafından belirlenememek ve nevi şahsına münhasır bir özelliği olan irade manasına geldiğini de söylemek mümkündür. Bu açıdan egemenin fiiliyata geçmesini sağlayacak sebep de yine bizzat kendisinden kaynaklanmaktadır. Egemenin kendisindeki iradesi haricindeki hiçbir sebep egemeni yönlendirme gücüne sahip değildir.²¹

Devletlerin egemen eşitliği ilkesinde, uluslararası hukukta devletlerin benzer hukuksal durum içerisinde yer almaları söz konusudur. Devletlerin egemen olmalarının bir sonucu, egemen devletlerin eşit olmasıdır.²² Fakat devletlerin aralarında askeri, ekonomi gibi yönlerden fiili farklılıkları bulunması mümkündür. Egemen eşit olan devletlerin aralarında yer alan fiili çeşitliliklere karşın milletlerarası hukukta devletler hak sahibi olma ve yükümlülük altına girme açısından eşittirler. Bahse konu durum Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 2. maddesinin 1. fıkrasında kendine yer bulmaktadır.²³ Dış egemenlik husu-

¹⁸ Kapani, Munci: Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 55-56.

¹⁹ Latince yer almayan “superanus” sözcüğü Latince “süper” ve “superus” sözcüklerinden türetilmiştir. Göztepe, Ece: Avrupa Birliğinin Siyasal Bütünleşmesi ve Egemenlik Yetkisinin Paylaşılması Sorunu, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008, s. 21.

²⁰ Gözler, Kemal: Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011, s. 162; Göztepe, s. 20-21; Kapani, s. 56.

²¹ Duguit söz edilen egemenlik açıklamasından Alman hukukçuların egemenliğin açıklanması hususundaki bakış açılarına yer vermektedir. Bu açıklamada da egemenlik “yetkisini yetkisinden alan bir irade” biçiminde yani gerçekleştirip gerçekleştirilemeyeceği eylemler hususunda belirleyici öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Duguit, Leon: “Egemenlik ve Özgürlük” Devlet Kuramı, Derleyen Cemal Bali Akal, Dost Kitabevi, Ankara, 2000, s. 383.

²² Pazarıcı, Hüseyin: Uluslararası Hukuk, Turhan Kitapevi, Ankara, 2019, s. 150.

²³ “Örgüt, tüm üyelerinin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulmuştur.”; Gözler, Kemal: Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt I, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011, s. 163; Pazarıcı, s. 150.

sunda egemenliğin mutlak olduğu anlayıştan bahsetmemiz mümkün değildir. Çünkü uluslararası hukukta her devlet egemendir.²⁴

Yabancı devletlerin adli işbirliği talepleri Türkiye'nin egemenlik haklarını ihlal etmesi durumunda; yukarıda izah olunanlar ışığında, 6706 Sayılı Kanun'un 4. maddesi kapsamında yabancı devletlerin adli işbirliği talepleri reddedilebilir. Her ne kadar madde metninde Türkiye'nin egemenlik haklarının ihlal edilmesinden söz ediliyorsa da burada söz konusu olan egemenlik haklarının "ihlal edilmesi" değil, ihlali tehlikesidir.²⁵ Çünkü yabancı adli yardım taleplerinin Türkiye'nin temel çıkarlarını ihlali, talebin kabul edilmesinden sonra gerçekleşecektir. Talebin yapılmış olması tek başına temel çıkarların ihlalini değil, ihlali tehlikesi ortaya çıkaracaktır. Diğer bir ifade ile yabancı adli işbirliği talepleri daha Türkiye'nin temel çıkarları ihlal edilmeden, ihlali tehlikesinin varlığı veya temel çıkarlara aykırılık teşkil etmesi halinde reddedilmesi gerekir.

2. Milli Güvenlik Gerekçesiyle Adli İş Birliği Taleplerinin Reddedilmesi

TDK Türkçe sözlükte millî güvenlik, devletin her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması anlamına gelmektedir.²⁶ 2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanununun 2. maddesinde millî güvenlik; devletin anayasal düzeninin, millî varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanması şeklinde tanımlanmıştır. Yorumla müsait olması, mekâna ve zamana göre değişim niteliği, siyasi, ekonomik ve hukuksal taraflarının var olması nedeniyle olgu tartışıla gelmektedir. Türkiye'de 1961 Anayasası ile ilk defa hukuki alanda kullanılmaya başlanılan millî güvenlik olgusu, 1971 Anayasa değişiklikleri ile temel hak ve hürriyetler için kısıtlama kriteri haline gelmiştir. 1982 Anayasası da bahse konu olguyu, dokuz maddesinde bir kısıtlama sebebi olarak kabul etmiştir.²⁷ Olgu,

²⁴ Hakyemez, Yusuf Şevki: Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004, s. 90.

²⁵ Turhan, Faruk, 6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu'nun Kapsamı ve Genel Hükümleri Hakkında Bir Değerlendirme, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 21, Sayı: Özel Sayı, 2019, s. 3086.

²⁶ Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim Tarihi: 14/12/2020. <https://sozluk.gov.tr/>.

²⁷ 1) Özel Hayatın Gizliliği 20. Madde,
2) Konut Dokunulmazlığı 21. Madde,
3) Haberleşme Hürriyeti 22. Madde,
4) Düşüncüyü Açıklama ve Yayma Hürriyeti 26. Madde,
5) Kamu Tüzel Kişilerinin Elindeki Basın Dışı Kitle Haberleşme Araçlarından Yararlanma Hakkı 31. Madde,
6) Dernek Kurma Hürriyeti 33. Madde,

1982 Anayasası ile birlikte çeşitli kanunlarda²⁸ kendine yer bulmuş, sosyal ve kamusal yönden artık hemen her sahada belirleyici bir faktör haline gelmiştir.

Olgu, 1982 Anayasal sistemi ile birlikte birçok hukuki metinde kendine yer bulmuş, sosyal ve resmi yönden artık neredeyse her sahada belirleyici bir faktör durumunu almıştır.²⁹ AYBAY, siyasi emniyetle millî güvenlik arasındaki farklılıkları ve meseleye dair Anayasa Mahkemesi hükmünü yorumlarken, “Millî güvenlik sadece millî savunmaya ilişkin sorunlara inhisar ettirilerek (dar anlamda) anlaşılabilirliği gibi; kamu güvenliği veya devletin iç veya dış güvenliği ile ilgili her meseleyi kapsayacak biçimde de (geniş anlamda) anlaşılabilir...” biçiminde açıklama yapmaktadır.³⁰

Yukarıda izah olunanlar ışığında 6706 Sayılı Kanun’un 4. maddesine baktığımızda yabancı devletlerin adli işbirliği talepleri Türkiye’nin milli güvenliğini ihlal etmesi durumunda yabancı devletlerin adli işbirliği talepleri reddedilebilir. Her ne kadar madde metninde Türkiye’nin milli güvenliğinin ihlal edilmesinden söz ediliyorsa da burada söz konusu olan milli güvenliğin “ihlal edilmesi” değil, ihlali tehlikesidir.³¹ Çünkü yabancı adli yardım taleplerinin Türkiye’nin temel çıkarlarını ihlali, talebin kabul edilmesinden sonra gerçekleşecektir ve talebin yapılmış olması tek başına temel çıkarların ihlalini değil, ihlali tehlikesi ortaya çıkaracaktır.³² Diğer bir ifade ile yabancı adli işbirliği talepleri daha Türkiye’nin temel çıkarları ihlal edilmeden, ihlali tehlikesinin varlığı veya temel çıkarlara aykırılık teşkil etmesi halinde reddedilmesi gerekir.³³

7) Toplantı ve Gösteri Düzenleme Hakkı 34. Madde,

8) Sendika Kurma Hakkı 51. Madde,

9) Yürütmeyi Durdurma Kararı Verilmesinin Sınırlanması 125. Madde.

²⁸ 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu, 2937 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu, 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, 3083 Sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu, 3835 Sayılı Ahıska Türklerinin Türkiye’ye Kabulü ve İskanına Dair Kanun, 2945 Sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu vb.

²⁹ Gürpınar, Bulut: Türkiye’de Millî Güvenlik Söylemi ve Dış Politika, Beta Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 99.

³⁰ Aybay, Rona: Amerikan İngiliz ve Türk Hukuk Sistemlerinde Yurt Dışına Çıkma ve Yurda Girme Özgürlüğü, ODTÜ Yayınları, Ankara, 1975, s. 170.

³¹ Turhan, 6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu’nun Kapsamı ve Genel Hükümleri Hakkında Bir Değerlendirme, s. 3086.

³² Turhan, 6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu’nun Kapsamı ve Genel Hükümleri Hakkında Bir Değerlendirme, s. 3086.

³³ Turhan, 6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu’nun Kapsamı ve Genel Hükümleri Hakkında Bir Değerlendirme, s. 3086.

3. Kamu Düzeni Gerekçesiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Millî güvenliğin kamu düzeni ile çok yakından ilişkili olması, bu olguların aralarındaki bağı ve farkı açıklama ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Millî güvenlik ile kamu düzeni arasında zaman ve yer yönünden fark vardır. Şöyle ki, kamu düzenini bozan fiiller geçici bir zamanda yöresel ve belirli bir alan ile sınırlı olarak olağan ve sadece o alanla ilgili fiillerdir. Millî güvenliği bozan fiiller ise, yaygın olarak uzun süreli, dâhilden ve hariçten gelebilen, devletin tüm ülkesiyle ve varlığıyla alakalı, üstelik belirli bir alanda olsa dahi yine de bütün bireylere ve devlete tesir eden yoğun, üst seviyede ve neticeleri siyasi, toplumsal ve ekonomik sistemi ortadan kaldırmaya dönüktür. Millî güvenliğin, “kamu düzeni” olarak algılanması onu genel güvenlik hizmetine indirgeyecektir. Hâlbuki millî güvenlik, güvenlik hizmetinin de üstünde, güvenliğin en üst seviyesi ve bütün güvenliğin bir çatısı konumundadır. Kamu düzeni, bir ülkede hayat süren insanların gündelik hayatının güvenlik, sağlık, dirlik ve esenlik içinde devam ettirebilmesi adına alınan tedbirler ile bu yönde zorunlu şartların temin edilmesidir. Kamu düzeni, devletin mekanizmasına egemen olan kurullarla birlikte insanlara uygulanan ve uyulması mecburi kurullar bütünü şeklinde tanımlanmasına karşın; millî güvenlik, devletin mevcudiyetini, bireylerin hayatını anayasal ve siyasi seviyede etkileyen bir kavramdır.³⁴ Kamu düzeni, kamu güvenliğinin temin edilmesi ile hayata geçirilir. “Kamu güvenliği” ise, halkın genel veya kamuya açık yerlerde hayatı ve malları için kaygı duymamaları şeklinde ifade edilmekle birlikte, halkın veya bireyin veya devletin kurumlarının, hayata, sağlığa, hürriyetlere, şerefe ve mallara gelebilecek hasarlara karşı savunulması olarak da açıklanabilir.³⁵

Millî güvenlik, kamu düzeninden ayrı olmasına karşın ortak noktaları da bulunmaktadır. Bu kapsamda, dâhili güvenliği alakadar eden her vakianın kamu düzenini bozduğu söylenebilirse de, kamu düzenini bozan her vakıa millî güvenliği bozmayabilir.³⁶ Kamu düzeni, bozulduğunda kamu yararını olumsuz yönde etkileyen ve bozulmasının önlenmesi ile de kamu yararı gerçekleşen bir düzendir.³⁷ Diğer bir ifadeyle kamu düzeni, “ammeye taalluk eden ve gayri muayyen menfaatlere müstenit bulunan nizamdır”.³⁸ Kamu dü-

³⁴ Özdemir, Ali: Kamu Düzeni ve Kamu Güvenliği Kavramlarına Analitik Bir Yaklaşım, International Journal of Legal Progress, Cilt: 2, Sayı: 2, 2016, s. 83.

³⁵ Günday, Metin: İdare Hukuku, İmaj Yayınevi, Ankara, 2004, s. 260.

³⁶ Akgüner, Tayfun: 1961 Anayasası'na Göre Millî Güvenlik Kavramı ve Millî Güvenlik Kurulu, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1983, s. 69-70.

³⁷ Günday, s. 258.

³⁸ Onar, Sıddık Sami: İdare Hukukunun Umumi Esasları 1. Cilt, İsmail Akgün Matbaacılık Hak Kitabevi, İstanbul, 1966, s. 1479.

zeni, insanların umumi veya kamuya açık alanlarda güvenli, dirlik, esenlik ve sağlık içinde hayatlarına devam etmeleriyle korunur.³⁹ Millî güvenlik ise sadece halkın değil, ülkenin ve kurulu sistemin bekasını temin eden üst seviyede, siyasal bazı tedbirlerin alınmasını ve bunun zorunlu şartlarının hayata geçirilmesini gerektiren kamu düzenine göre daha geniş içerikli ve siyasi, ekonomik ve hukuksal tarafları olan bir olgudur.

6706 Sayılı Kanun'un 4. maddesinde düzenlendiği üzere, Türkiye'nin kamu düzenini ihlal etmesi durumunda yabancı devletlerin adli işbirliği talepleri reddedilebilir. Hal böyle iken adli işbirliği taleplerinin kamu düzenini ihlal etmesi durumu da adli işbirliği taleplerinin reddine bir gerekçe olabilecektir. Her ne kadar madde metninde Türkiye'nin kamu düzeninin ihlal edilmesinden söz ediliyorsa da burada söz konusu olan kamu düzeninin "ihlal edilmesi" değil, ihlali tehlikesidir.⁴⁰ Çünkü yabancı adli yardım taleplerinin Türkiye'nin temel çıkarlarını ihlali, talebin kabul edilmesinden sonra gerçekleşecektir. Talebin yapılmış olması tek başına temel çıkarların ihlalini değil, ihlali tehlikesi ortaya çıkaracaktır. Diğer bir ifade ile yabancı adli işbirliği talepleri daha Türkiye'nin temel çıkarları ihlal edilmeden, ihlali tehlikesinin varlığı veya temel çıkarlara aykırılık teşkil etmesi halinde reddedilmesi gerekir.

4. Askeri Suç Gerekçesiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Askeri suçları, "milli savunmayı sağlamak ve korumak, askerlik hizmetinin aksamadan yerine getirilmesini temin etmek yani askeri bir menfaati korumak amacıyla kabul edilmiş olan kanunlarda yer alan suçlar" olarak açıklamak mümkündür.⁴¹ Yapılan askeri suç tanımlamasından da anlaşılacağı üzere, askeri suçlar "tam askeri suçlar" ve "askeri suç benzeri suçlar" olarak ikiye ayrılır.

Tam askeri suçun varlığından söz edebilmek için; failin asker kişi olması, eylemin askeri bir hizmetin veya görevin ihlalini icap ettirmesi ve eylemin kısmen veya bütünüyle askeri kanun haricindeki bir kanunda suç olarak kabul edilmiş olması gerekir.⁴² Öğretide sırf askeri suç, Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarına da paralel olarak; "Sırf askerî suçlar yalnızca askerî şahıslar tarafından askerî bir hizmet veya görevin ihlali suretiyle işlenebilen ve unsurlarının tamamen veya kısmen genel ceza kanunlarında düzenlenmediği suçlar" şeklinde tanımlanmış-

³⁹ Günday, s. 259.

⁴⁰ Turhan, 6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu'nun Kapsamı ve Genel Hükümleri Hakkında Bir Değerlendirme, s. 3086.

⁴¹ Erman, Sahir: Askeri Ceza Hukuku, Sermet Matbaası, İstanbul, 1974, s. 149.

⁴² Erman, s. 152-155.

tır.⁴³ 24.6.2016 tarihinde kabul edilen 7329 sayılı Kanun 1'inci maddesinde sırf askeri suçları sayma yöntemi ile belirlemiştir. Buna göre; "Bu Kanunda düzenlenen ve asker kişiler tarafından işlenen 60'ıncı, 62'nci, 65'inci, 66'ncı, 67'nci, 68'inci, 70'inci, 79'uncu, 81'inci, 82'nci, 85'inci, 87'nci, 88'inci, 89'uncu, 90'ıncı, 91'inci, 97'nci, 98'inci, 100'üncü, 101'inci, 102'nci ve 136'ncı maddelerinde düzenlenen suçlar, sırf askerî suçtur." Sadece asker kişilerce ve askerlik görevinin ihlali vasıtasıyla işlenen suçlar, tam askeri suç olarak kabul edilir ve adli işbirliği talepleri bakımından kesin bir ret sebebi oluştururlar.⁴⁴

Askeri suç özelliği olmamakla birlikte; askeri bir çıkarı koruma gayesi barındıran, genel ceza kanununda kabul edilen ve askeri ceza kanununda atf yapılmak suretiyle bu kanunun uygulama sahası içerisine alınan suçlar ise "askeri suç benzeri" suçlar olarak tasnif edilmektedir.⁴⁵

Askeri suç benzeri suçların genelde adli işbirliği taleplerine özelde ise iadeye konu olması mümkündür. SİDAS'ın 4. maddesinde, "Cezaî hukuka göre suç teşkil etmeyen askerî suçlar dolayısıyla iade işbu Sözleşmenin tatbik sahası dışındadır." şeklinde beyan edilmesiyle, tam askeri suç özelliğine sahip fiiller nedeniyle iadenin mümkün olmadığı kabul edilmiştir. Açıklayıcı raporda da tam askeri suçlar için iade kurumunun çalıştırılmayacağı, asker bireylerin işlemiş oldukları basit suçlar için ise SİDAS'ta bulunan diğer koşulların da var olması durumunda iadenin hayata geçirilmesi gerektiği açıklanmıştır. Türk mevzuatında da 6706 sayılı Kanunun 11. maddesinin birinci fıkrasının c bendinde SİDAS'ta bulunan bu hüküm aynen korunarak, tam askeri suçlar sebebiyle iadenin bahse konu olamayacağı açıkça hüküm altına alınmıştır.

Hal böyle iken 6706 Sayılı Kanun'da düzenlendiği üzere yabancı devletlerin adli işbirliği taleplerine konu fiilin askeri suç olması durumunda yabancı devletlerin adli işbirliği talepleri reddedilebilir.

5. Düşünce Suçu Gerekçesiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Türk mevzuatında düşünce suçunun mevcut olması adli iş birliği engeli olarak kabul edilmiştir. 6706 sayılı Kanunun 4. maddesinin 1. fıkrasının b bendinde, adli iş birliği talebine temel teşkil eden eylemin düşünce suçu olması halinde adli iş birliği talebinin kabul edilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

⁴³ Değirmenci, Olgun: Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2016, s. 121.

⁴⁴ Centel, Nur/Zafer, Hamide/Çakmut, Özlem: Türk Ceza Hukukuna Giriş, Beta Yayınları, İstanbul, 2017, s. 197.

⁴⁵ Erman, s. 155-156.

Türk mevzuatında düşünce suçunun ne olduğuna dair bir açıklama yer almamaktadır. Doktrinde hukuk mekanizmamızda düşünce suçu olarak açıklanan bir suç türü yer almamasına karşın, kanunda bu biçimde bir düzenleme yapılması eleştirilerin hedefi olmaktadır.⁴⁶ Hukuk devleti insanların özgürlüklerin güvence altına almakla ve geliştirmekle yükümlüdür.⁴⁷ Bu yükümlülük geçince, devletlerin düşünceyi ifade etmelerini cezalandırmaları beklenemeyeceğinden; düşünce suçu olarak bir suç çeşidinin açıklanmaması normaldir.

Diğer yandan, Anayasanın 25. maddesi; “herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz” hükmünü haizdir. Anayasanın 26. maddesi de, “Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir” biçimindeki hükümlerle düşünceyi açıklama özgürlüğünü güvence altına almıştır. Anayasanın 27. maddesinde hüküm altına alınan “bilim ve sanat hürriyeti”, 28. maddesinde düzenlenen “basın hürriyeti”, 33. maddesinde düzenlenen “dernek kurma hürriyeti” ve 34. maddede düzenlenen “toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı” da düşünce özgürlüğü çerçevesinde düşünülmelidir.⁴⁸

6. Siyasi Suç Gereğesiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Siyasi suçlar, uluslararası adli iş birliği kurumunun en önemli istinasını teşkil etmektedir. “Siyasi suç” açıklaması hususunda doktrinde görüş birliği bulunmamakta olup; bu husus hangi eylemlerin siyasi suç olarak kabul edileceği hususunda farklı kuramların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.⁴⁹

Siyasi suçun açıklanması hususunda objektif ve sübjektif olmak üzere iki teori bulunmaktadır.⁵⁰ Objektif teoriye göre, siyasal egemene ve türevlerine

⁴⁶ Bu husustaki eleştiriler için bkz. Centel/Zafer/Çakmut, s. 188; Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan: Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 120.

⁴⁷ Soyaslan, Doğan: Düşünce Özgürlüğü ve 4744 Sayılı Kanunla Değiştirilen Terörle Mücadele Kanunu, Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı, Galatasaray Üniversitesi Yayını, İstanbul, 2004, s. 788.

⁴⁸ Soyaslan, s. 788.

⁴⁹ Artuk, Mehmet Emin/Gökçen, Ahmet/Çakır, Kerim/Alşahin, Mehmet Emin: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 1057.

⁵⁰ Objektif ve sübjektif kuramlar haricinde doktrinde savunulan “üstünlük”, “ayırma” ve “harp adaletleri” kuramları için bkz. Artuk/Gökçen/Çakır ve diğerleri, s. 1057-1059, Ayrıca bkz. Hassan, Ümit: Siyasal Suç Kavramı, AÜSBFD, Cilt: 26, Sayı: 1, 1971, s. 212-214.

yönelen suçlar, “siyasi suç” olarak açıklanmaktadır. Objektif teoriyi savunan bazı yazarlar, devletin her türlü hukukunu çiğneyen suçların bütününi siyasi suç olarak kabul ederler ve bu sebeple siyasi suçları “devlete karşı suçlar” olarak açıklarlar.⁵¹ İkinci bir fikre göre ise, siyasi suçların devletin haklarını ihlal ettiği hususunun kabul edilmesi yanında, her ihlal siyasi suç sayılmamalıdır.⁵² Sübjektif teoride ise, suçlunun gayesi temel alınır ve suçlunun suç işlemedeki gayesi siyasi ise, işlenen suçun siyasal özellikte olduğu kabul edilir.⁵³

Siyasi suçlar, “mutlak siyasi suç” ve “nispi siyasi suç” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Mutlak siyasi suçlar, objektif teoriye göre siyasi suç niteliği verilen suçlardır ve bunların siyasi suç olduğu şüphesiz kabul edilmektedir. Nispi siyasi suçlar ise, esas nitelikleri nedeniyle adi suç olarak kabul edilen fakat siyasi bir suçla ilişkisi sebebiyle siyasi suç olarak açıklanan suçlardır.⁵⁴ Pratikte nispi siyasi suçların adi suçlardan farkının tespiti, genellikle şiddet içeren fiillerle bağdaştırıldıkları için göreceli olarak daha külfetlidir. Mesela, adam öldürme suçu adi bir suçtur fakat öldürme fiilini işleyen kişi siyasi bir gayeyle bu suçu işliyorsa nispi siyasi suç söz konusu olur.

Milletlerarası sözleşmeler ile milletlerarası yapılageliş mevzuatında, çeşitli fiillerin siyasi suç olarak kabul edilmeyeceği saptanmıştır. Bunlardan birincisi Belçika kuralı olarak da adlandırılan devlet başkanları ile aile fertlerine karşı işlenen saldırı suçları, ikincisi terör suçları ve nihayetinde insanlığa karşı işlenen suçlar ile savaş suçlarıdır. Bu suçlar, siyasi suçların istisnasını teşkil etmekte olup bunlardan dolayı adli iş birliği talepleri reddedilemez.⁵⁵

Belçika Kuralı: Bu istisnaya göre, devlet başkanının görevde olduğu süreçte kendisine veya aile fertlerine ilişkin işlenen öldürme ve yaralama suçları siyasi suç sayılmamaktadır.⁵⁶ Bu uygulama 1854'te III. Napolyon'a düzenlenen suikast sebebiyle 1856 yılında Belçika'da kanunlaştırılan bir yasada yer alması

⁵¹ Özgen, Eralp: Suçluların Geri Verilmesi, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1962, s. 71; Centel/Zafer/Çakmut, s. 184.

⁵² Hassan, s. 213.

⁵³ Centel/Zafer/Çakmut, s. 192.

⁵⁴ Hassan, s. 215-216.

⁵⁵ Bu hususta bkz. Centel/Zafer/Çakmut, s. 195. Üstelik, 1981 tarihli “Diplomasi Ajanları da Dahil Olmak Üzere Uluslararası Korumaya Sahip kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme”, 1970 tarihli “Uçakların Kanundışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında Sözleşme”, 1971 tarihli “Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme” ve 1999 tarihli “Terörist Bombalamalarının Önlenmesine İlişkin Sözleşme” maddelerinde de belirtilen fiillerin siyasi suç kabul edilmeyeceğine ilişkin hükümler bulunmaktadır.

⁵⁶ Centel/Zafer/Çakmut, s. 195.

hasebiyle “Belçika Kuralı” olarak isimlendirilmiş olup; adli işbirliği hususunda çok ve iki taraflı anlaşmalarda yer almaktadır.⁵⁷

Terör suçları: 1977 tarihli Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesinin⁵⁸ 1. maddesinde, siyasi suç ve siyasi suçla ilişkili suç veya siyasi sebeple işlenmiş sayılmayacak eylemler saptanmış ve adli işbirliğine engel olacak siyasi suç çerçevesi daraltılmıştır.⁵⁹ 1999 tarihli Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmenin⁶⁰ 2. maddesinde hangi fiillerin finansman suçunu oluşturacağı belirtilmiş;⁶¹ 14. maddede de bu suçlardan hiçbirinin, suçlu-

⁵⁷ SİDAS'ın 3. maddesinin üçüncü fıkrasında Belçika Kuralı, “İşbu Sözleşmenin tatbikatı bakımından, bir devlet reisinin veya ailesi efradından birinin hayatına kasıt siyasi bir suç sayılmayacaktır.” biçiminde yer almaktadır. Belçika prensibinin ortaya çıkış süreci için bkz. Ruhi, Ahmet Cemal: Türk Hukukunda Suçluların İadesi, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: VII, Sayı: 1-2, 2003, s. 505.

⁵⁸ 2327 Sayılı 27.10.1980 tarihli Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun.

⁵⁹ Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi Madde 1; “Âkit Devletler arasında suçluların iadesi maksadıyla, aşağıda belirtilen suçların hiçbirisi siyasi suç, siyasi suça murtabit suç veya siyasi nedenle işlenmiş suç niteliğinde telakki edilmeyecektir:

- 16 Aralık 1970 tarihinde La Haye’de imzalanan uçakların kanun dışı yollarla ele geçirilmesinin önlenmesine ilişkin Sözleşmenin kapsamına giren suçlar;
- 23 Eylül 1971 tarihinde Montreal’de imzalanan sivil havacılığın güvenliğine karşı kanun dışı eylemlerin önlenmesine ilişkin Sözleşmenin kapsamına giren suçlar;
- Diplomatik Ajanlar dahil olmak üzere Uluslararası bir himayeye tabi olan şahısların hayat, fiziki bütünlüğü veya hürriyetine bir saldırıyı kapsayan vahim suçlar;
- Adam kaldırma, rehin alma veya gayri kanuni hürriyeti tahdit eden suçlar;
- Şahısların hayatı için tehlike teşkil ettiği ölçüde bomba, el bombası, roket, otomatik ateşli silah veya bombalı mektup veya koli kullanmak suretiyle işlenen suçlar;
- Yukarıda sayılan suçlardan birini işlemeye teşebbüs veya böyle bir suçu işleyen veya işlemeye teşebbüs eden bir şahsın fiiline suç ortağı olarak iştirake ilişkin suçlar.”

⁶⁰ 4738 Sayılı 10.01.2002 tarihli Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun.

⁶¹ 1. Herhangi bir kişi, her ne suretle olursa olsun, tümtüyle veya kısmen, aşağıda tadat edilen eylemlerin gerçekleştirilmesinde kullanılması niyetiyle veya kullanılacağını bilerek, doğrudan veya dolaylı olarak, yasa dışı bir şekilde ve kasten, fon sağlamak veya toplamakta ise, bu Sözleşmeyi ihlâl eder:

- Ekte tadat olunan andlaşmaların herhangi biri kapsamında ve vazettiği tanım çerçevesinde suç teşkil eden eylem,
 - Niteliği veya kapsamı itibariyle, bir halkı korkutmak, ya da bir hükümeti veya uluslararası örgütü herhangi bir eylemi gerçekleştirmeye veya gerçekleştirmekten kaçınmaya zorlamak amacını gütmeye halinde, bir sivilin ya da bir silahlı çatışma durumunda muhasemata doğrudan katılmayan herhangi başka bir kişiyi öldürmeye veya ağır şekilde yaralamaya yönelik diğer tüm eylemler.
2. a) İşbu maddenin 1’inci paragrafının (a) bendinde sözü geçen ekte yer alan bir Andlaşmaya taraf olmayan bir Taraf Devlet onay, kabul, uygun bulma ya da katılma belgesini tevdi ederken, bu sözleşmenin o Taraf Devlete uygulanması halinde, bahse konu andlaşmanın anılan ekte yer almaması gerektiğini beyan edebilir. Bu beyan, söz konusu andlaşma Taraf Devlet için yürürlüğe girdiği anda geçerliliğini yitirir ve Taraf Devlet bu hususu depoziter Devlete bildirir;
- b) Bir Taraf Devlet ekli listede yer alan andlaşmalardan herhangi birine taraf olmaktan çıktığında, söz konusu andlaşma konusunda işbu maddede öngörülen beyanda bulunabilir.

ların iadesi açısından, siyasi bir suç veya siyasi suçla bağlantılı bir suç veya siyasi amaçlarla işlenmiş bir suç olarak değerlendirilemeyeceği düzenlenmiştir.

İnsanlığa karşı işlenen suçlar ve savaş suçları: 1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşmenin⁶² 7. maddesinde; soykırım ve soykırımla ilgili suçların,⁶³ adli işbirliği açısından siyasi suç olarak kabul edilemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Türk mevzuatında da Sözleşmede yer alan hüküm gereğince, soykırım ve insanlığa karşı suçların adli işbirliği açısından siyasi suç sayılmayacağı kabul edilmiştir.⁶⁴

7. İnsan Hakları Gereğiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

a. Genel Olarak

Devletlerin kendi dahili konusu olarak kabul edilebilen insan haklarının, I. ve II. Dünya Savaşlarında tanık olunan ciddi tahribat ve ağır insan hakları ihlalleri

3. Bir eylemin 1'inci paragraf anlamında bir suç oluşturması için, fonun, işbu maddenin 1'inci paragrafının (a) ve (b) bentlerinde yer alan bir suçun işlenmesi için fiilen kullanılmış olması gerekli değildir.

4. İşbu maddenin 1'inci paragrafında yer alan suçların herhangi birini işlemeye teşebbüs eden herhangi bir kişi de suç işlemiş sayılır.

5. Herhangi bir kişi aşağıdaki durumlarda da suç işlemiş sayılır:

a) İşbu maddenin 1'inci veya 4'üncü paragrafları anlamındaki bir suça, suç ortağı olarak iştirak etmesi,

b) İşbu maddenin 1'inci veya 4'üncü paragrafları anlamındaki bir suçun işlenmesini örgütlemesi veya başka kişilere bu suçun işlenmesi yönünde talimat vermesi,

c) İşbu maddenin 1'inci veya 4'üncü paragrafları anlamındaki bir veya birden fazla suçun birlikte hareket eden bir grup tarafından işlenmesine katkıda bulunması. Bu katkı kasıtlı olmalı ve,

i) Ya eylem ve amacı işbu maddenin 1'inci paragrafı kapsamındaki bir suçun işlenmesini gerektiren bir grubun bu suç teşkil eden eylemini kolaylaştırmaya veya amacına hizmet etmeye yönelik olmalı,

ii) Ya da grubun, işbu maddenin 1'inci paragrafı kapsamında bir suç işleme niyetinde olduğunu bilerek yapılmış olmalı.”

⁶² 29.03.1950 tarihli 7469 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 5630 Sayılı 23.03.1950 Tarihli Milli, Irki, Dini Kütleleri Kısmen veya Tamamen İmha Suçunun “Genocide” Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkındaki Sözleşmeye Türkiye Cumhuriyetinin de Katılmasının Onanmasına Dair Kanun.

⁶³ Bahse konu Sözleşmede soykırım ve soykırımla ilgili suçlar şu şekilde açıklanmaktadır: “Madde 2 - İşbu Sözleşmede, jenosit, millî, etnik, ırkî veya dinî bir grup u kısmen veya tamamen imha etme k maksadıyla aşağıdaki fiillerden her hangi birini n irtikâp olunması demektir:

a) Grup âzalarının katli,

b) Grup âzalarının bedenî ve akli melekelerin n ciddi surette hâlel dar edilmesi,

c) Grubun, bedenî varlığının kısmen veya tamamen imhasına müncer olacak hayat şartlarına kasten tabi tutulması,

d) Grup içinde doğumları sekteye uğratabilecek tedbirler alınması,

e) Bir grup çocuklarının diğer bir gruba zorla nakledilmesi.

Madde 3 - Aşağıdaki fiiller cezalandırılacaktır: a) Jenosit; b) Jenosit'i irtikâp için anlaşma; c) Jenosit'i irtikâp için doğrudan doğruya ve alenî surette tahrik; d) Jenosit'e teşebbüs; e) Jenosit suçundan ortaklık.”

⁶⁴ 6706 sayılı Kanununun 11. maddesinin 2. fıkrasının son cümlesi: “Soykırım ve insanlığa karşı suçlar, siyasî suç olarak kabul edilmez.”

sonrasında, uluslararası hukukun da sahasına giren bir mesele olduğu yönünde büyük ölçüde bir ittifak oluşmuştur.⁶⁵ Tam da bu durumda ve II. Dünya Savaşı akabinde, BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ilan edilmiştir. Bahse konu bildirge ile bir insan hakları listesi meydana getirilerek insanın vazgeçilemez ve devredilemez hakları belirlenmiştir. Bütün bu pozitif taraflarına rağmen, bildirgenin muhtemelen en mühim noksanı, bahsedilen hakların taraf devletlerce ihlâli durumunda, ihlâlin var olduğunu saptayacak bir sistemin belirlenmemiş olmasıdır.

BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin sonrasında; 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi benzeri metinlerin de getirdiği siyasal ve kültürel mirasın etkisiyle, insan hakları sahasında çeşitli bir görüş açısı ile düzenlenen ve Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanan “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi” imzaya açılmıştır. Bu anlaşmanın BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinden esas farklılığı, kapsadığı haklar listesinde yer verdiği hakların özelliğinden çok, içeriğine aldığı insan haklarına dair bir denetim sistemini beraberinde getirmiş olmasıdır. Yine bu sözleşme ile ilk kez, insan kendisine tanınmış hakların öznesi olmakta ve bu hakların ihlâlini netice veren eylemlerde bulunan devleti, bağımsız bir sisteme başvurup şikayet etme ve bu sistemin hükümlerini o ege-men devlet aleyhinde icra ettirme yeteneğine sahip olmaktadır.⁶⁶

İnsan hakları hukuku, modern uluslararası hukukun ehemmiyetli ögelerinden birisi haline gelmiştir. Uluslararası adli iş birliği kurumu da bu ehemmiyetli ögenin tesirinden muaf değildir. Git gide artan derecede hükümetler ve mahkemeler bu hakikate uygun hareket etmeleri gerektiğini daha fazla dikkate almaktadırlar. Zira yeni süreçte imzalanan sözleşme ve protokollerde bu olguya yer verilmektedir.

Diğer yandan, insan hakları olgusu ile uluslararası suçlulukla mücadele balansının göz önüne alınması gerektiği, adli iş birliği taleplerinin, talep edilen devletler açısından insan hakları nedenleri ile reddedilmesinin suç ve suçlulukla mücadeleyi akamete uğratma riskini de içerisinde bulundurduğu ileri sürülmektedir.⁶⁷ Bu fikre göre, problemin çözümü için uluslararası adli işbir-

⁶⁵ Bozkurt, Enver/Poyraz, Yasin/Erdal, Selcen: Devletler Hukuku, Legem Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 198; Aksar, Yusuf: Uluslararası Hukuk-2, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 339.

⁶⁶ Anlaşma herkes için geçerlidir. Sözleşmenin 1. maddesi uyarınca taraf devletler 1’inci bölümde “herkes” için sunulan hak ve hürriyetleri teminat altına almalıdır. Bu meselede herhangi bir sınırlama belirtilmemiştir. Bu sebeple, kişinin tabiiyeti, yaşı, ırkı, ikamet ettiği yer ya da yeterliliği dikkate alınmaz.

⁶⁷ Bu kapsamda, birey hak ve hürriyetleri gelişme ve farkındalık seviyesinin çoğalması ile birlikte, zamanla devletlerin geleneksel uluslararası hukuk tarafından kabul edilen iade mükellefiyetinin, kişisel hak ve hürriyetlerdeki gelişmeler sebebi ile iade etmeme yükümüne doğru değiştiği fikri için Bkz. Yılmaz, Alia: Uluslararası Ceza Hukuku El Kitabı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 19.

liği kurumunda hali hazırda var olan, yargılama için koşullu teslim, hususilik kuralı, idam etmemek şartı ile iade, iade edilenin insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye maruz bırakılmaması teminatı alınması gibi suçlu iadesi yöntemlerinin desteklenmesi gerekmektedir.⁶⁸ Bu kapsamda, insan hakları ihlâlinde bulunmama, adil yargılanma, adil bir cezaya çarptırılma ve kanun yollarının tanınması koşulu ile adli işbirliği taleplerinin kabulü biçiminde bir mekanizmanın kurulmasının çare olabileceği düşünülmektedir.⁶⁹

AİHS, 2. maddesi ile yaşam hakkını güvence altına alırken, 3. maddesiyle de işkence ve kötü muamele yasağını hüküm altına almıştır. İade kurumu ve sınır dışı yasağı ise doğrudan AİHS’nde bir hak olarak düzenlenmemiştir.⁷⁰ Ancak, AİHS’ni değerlendiren AİHM⁷¹ tarafından hükmedilen kararlara göre; bir kişinin gönderildiği zaman insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye maruz kalacağı bir devlete geri gönderilmesi, sınır dışı edilmesi ya da iade edilmesi AİHS’nin 3. maddesinin ihlâli manasını taşır. AİHM’e göre, bireyin iade edileceği devlette genel insan hakları ihlâlleri var ise bu kişinin o devlete geri gönderilmesi de 3. maddenin ihlâline sebebiyet verebilir.⁷² Kişi hakkında adli işbirliği talebi kabul

⁶⁸ Yılmaz, Uluslararası Ceza, s. 19.

⁶⁹ Yılmaz, Uluslararası Ceza, s. 20.

⁷⁰ Öztürk/Erdem, s. 109; Nal, Sabahattin: AİHS Çerçevesinde İşkence ve İnsanlık dışı Muamele veya Küçültücü Muamele veya Ceza, MHB, Cilt: 19, Sayı: 1-2, 1999, s. 545.

⁷¹ Bu hususta suçlu iadesi ve insan hakları bağlantısı kapsamında, 29 Eylül-4 Ekim 1969 tarihleri arasında Roma’da gerçekleştirilen Onuncu Uluslararası Ceza Hukuku Kongresinde raportör İsviçreli Prof. Hans Schultz tarafından arz edilen raporda; suçluların iadesi meselesinin güncel problemleri hususunda yapılan önerileri arasında iade meselesinde insan haklarına saygının kontrol ve izlemi ile ilgili olarak;

“11-a)İade usulünde insan haklarına saygı gösterilmelidir. İadesi istenen kişi ilgili herhangi bir devlet karşısında haklarını savunmak olanağına sahip olmalıdır.

b)İade edilmek istenen kişi, kendisi bakımından insan haklarına saygı gösterilmediği kanısında ise ilgili devletlerde bağımsız bir mahkemeye başvurmak hakkına sahip olmalıdır. Bu hakların korunması bakımından, insan haklarına aykırı hareket edilip edilmediğini kararlaştırmak için uluslararası bir yargı makamının görevlendirilmesi uygun olacaktır.

12-a)Sanık veya suçluların teslimi, normal iade usulünün uygulanmasına sıkı şekilde bağlı olmalıdır. İlgili talepte bulunan devlet ülkesine götürmek için kuvvet veya hileye kesinlikle başvurulmalıdır. Aynı şekilde bir kimseyi, ceza kovuşturması için arayan devlete doğrudan doğruya veya dolayısıyla teslim edecek olan sınır dışı etme muamelesiyle, iade usulü bertaraf edilmemelidir. Bu son kural, ülkesinde suç işlenen devletin sınır dışı etme hakkı ile ilgili değildir.

b)İlgili kişi iade usulünü uygulamamak amacıyla kararlaştırılan sınır dışı veya ret tedbirine karşı, ika- met ettiği veya tedbiri alan devlet mahkemelerine başvurabilmelidir...”biçiminde tavsiyelerde bulunulduğu görülmektedir. Tam da bu aşamada güncel AİHM pratiğine bakıldığında, Schultz’un raporunda bulunan bağımsız mahkeme tavsiyesinde yer alan mahkeme işlevinin, iade hukuku açısından ve AİHS’ye taraf olan devletler bakımından AİHM aracılığıyla ifa edildiğini zikretmenin doğru olduğunu düşünüyoruz. Bahse konu Kongrede arz edilen rapora ilişkin detaylı bilgi için Bkz. Ersoy, Yüksel: Kronik: Onuncu Milletlerarası Ceza Hukuku Kongresi, AÜSBF Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 24 1969, s. 301.

⁷² Ergül, Ergin: Teori ve Uygulamada Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakli, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2003, s. 29.

edilip gönderileceği devletin AİHS'ne taraf olması da aranmamaktadır. Bu durumda adli işbirliği talebini kabul eden devlete yüklenilebilen bir fiil söz konusudur ki, bu da AİHS'ne göre ilişkili devletin yükümlülüğüne sebebiyet verecektir.⁷³

b. Ayrımcılığa Maruz Kalma İhtimali Gerekçesiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Başta BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisi⁷⁴ olmak üzere; 1965 tarihli Her Türlü Irk Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Uluslararası Sözleşme,⁷⁵ 1966 Tarihli Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi,⁷⁶ 1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme,⁷⁷ 1979 tarihli Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme⁷⁸

⁷³ AİHS'ne taraf olmanın hukuksal neticeleri ve bu anlaşma bağlamında verilen hükümlerin icras problemleri hususunda detaylı bilgi için Bkz. Nal, Sabahattin: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Taraf Ülke Hukuklarındaki Yeri ve Taraf Ülke Hukuklarına Etkisi, Yargıtay Dergisi, Cilt: 28, Sayı: 1-2, 2002, s. 214-232.

⁷⁴ Madde 2: Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, bu Bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir.

Madde 7: Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunmaya hakkı vardır. Herkes, bu Bildirgeye aykırı herhangi bir ayrımcılığa ve ayrımcı kısırtmalara karşı eşit korunma hakkına sahiptir.

⁷⁵ "Madde 2: Taraf devletler ırk ayrımcılığını kınar ve uygun her imkanla ve gecikmeden, ırk ayrımcılığının her türünün ortadan kaldırılması ve tüm ırklar arasında bu anlayışın geliştirilmesi politikası izlemeyi üstlenir." ve benzeri hükümler.

⁷⁶ Madde 2: 1. Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet, bu Sözleşmede tanınan hakları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer bir fikir, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın, kendi toprakları üzerinde bulunan ve egemenlik yetkisine tabi olan bütün bireyler için güvence altına almayı bu ve haklara saygı göstermeyi taahhüt eder. 2. Sözleşmede tanınan hakları kendi mevzuatında veya uygulamasında henüz tanımamış olup da bu Sözleşmeye Taraf Devletler, kendi anayasal usullerine ve bu Sözleşmenin hükümlerine uygun olarak, Sözleşmede tanınan hakları uygulamaya geçirmek için gerekli olan tedbirleri veya diğer önlemleri almayı taahhüt ederler. 3. Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet şu taahhütlerde bulunur: a) Bu Sözleşmede tanınan hakları ve özgürlükleri ihlal edilenlere, ihlal fiili resmi sıfatlarıyla hareket eden kimseler tarafından işlense dahi, etkili bir hukuki yola başvurma hakkı sağlamak; b) Bu tür bir hukuki yola başvurmak isteyen kişinin hakkının yetkili yargısal, idari ve yasama organları veya Devletin hukuk sisteminin öngördüğü başka bir yetkili makamı tarafından karara bağlanmasını sağlamak imkanını geliştirmek; c) Bu gibi hukuki yolların tanınması halinde, yetkili makamlar tarafından bu hukuki yolların işletilmesini sağlamak.

Madde 26: Herkes, hukuk önünde eşittir ve hiç bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın hukuk tarafından eşit olarak korunma hakkına sahiptir. Hukuk bu alanda her türlü ayrımcılığı yasaklar ve herkese ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir fikir ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya başka bir statü ile yapılan ayrımcılığa karşı etkili ve eşit koruma sağlar.

⁷⁷ Madde 2/2: Bu Sözleşmeye Taraf olan Devletler, bu Sözleşmede öne sürülen hakların ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka bir görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş ya da başka bir statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin uygulanacağını güvenceye bağlamayı üstlenir.

⁷⁸ "Madde 2: Taraf Devletler kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimini yasaklayıp, her türlü vasıtayla ve hiç vakit kaybetmeden kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etme politikası izlemeyi kabul ederler, ve bu amaçla aşağıdaki konularda taahhütte bulunurlar." ve benzeri hükümler.

ve 2006 tarihli Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'de⁷⁹ ayrımcılık yasağına dair hükümler yer almıştır.

Bahse konu sözleşmelerden de anlaşılacağı üzere: ayrımcılık; kişinin, ırkı, rengi, cinsiyeti, dili, dini, siyasi ya da başka türden kanaati, ulusal ya da toplumsal kökeni, mülkiyeti, doğuşu veya başka türden statüsü nedeniyle bir ayrıma tabi tutulmasıdır. Bu ayrım neticesinde kişi yasa tarafından sağlanan haklardan faydalanamamaktadır.

Adli iş birliğinin kabul edilemeyeceği haller kapsamında dikkate alınması gereken hallerden birisi adli iş birliği talebine konu bireyin teslim edileceği ülkede sadece inancı, ırkı, etnik kökeni, vatandaşlığı, belirli bir sosyal gruba aidiyeti ya da siyasi görüşleri sebebiyle yargılanacak ya da cezalandırılacak olmasıdır. Bu hal, hem 6706 sayılı Kanunda adli işbirliği taleplerinin kabul edilmeyeceği hem de SİDAS'ta iadenin kabul edilemeyeceği bir hal olarak zikredilmiştir.⁸⁰ Hal böyle iken, yukarıda izah edilen ötekileştirici sebeplerden biri nedeniyle ceza yargılamasına ya da mahkumiyetine maruz kalacak bireylerle ilgili olarak samimiyetsiz talepler kabul edilmeyecektir.⁸¹

⁷⁹ “Madde 2: “Engelliliğe dayalı ayrımcılık” siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlamayı kapsamaktadır. Engelliliğe dayalı ayrımcılık makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dahil her türlü ayrımcılığı kapsar.” ve benzeri hükümler.

⁸⁰ 6706 sayılı CKUAİK'ın 11. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi uyarınca; “İadesi talep edilen kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmaya maruz bırakılacağına veya cezalandırılacak olması... halinde iade talebi kabul edilmez.”

SİDAS 3. maddesinin 2. fıkrası uyarınca; “Kendisinden iade talep edilen taraf, âdi bir suç için vâki iade talebinin bir şahsı ırk, din, milliyet veya siyasi kanaat cihetinden takip veya cezalandırmak gayesiyle yapıldığına veya bu şahsın vaziyetinin bu sebeplerden biri dolayısı ile ağırlaşabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğuna kanaat hâsil ettiği takdirde... takdirde suçlu iade edilmeyecek.”

6706 sayılı CKUAİK'ın 11. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde yer alan madde ile neredeyse benzer özellikte olan TCK'nın mülga 18. maddesinin 4. fıkrası yürürlükte iken SİDAS'ın 3. Maddesinin 2. fıkrasında yer alan “...şahsın vaziyetinin bu sebeplerden biri dolayısı ile ağırlaşabileceğine” ifadesinin yasada yer almaması bir noksanlık olarak görülmüş, zikredilen nedenlerden dolayı bireylerin koşullarının ağırlaşacak olması durumunda yasa açısından iadenin kabul edilemeyeceği bir durum olarak görülmeyeceği anlamı çıkabileceği beyan edilmiştir. Bu çerçevede yeni yasal düzenlemeye de bu doğrultuda bir ek yapılmaması noksanlığın devam ettiği manasını taşıyabilecektir. Savaş, Coşkun Necmi: İnsan Hakları Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi, Ankara Barosu Dergisi, Cilt: 71, Sayı: 1, 2013, s. 260.

⁸¹ Artuk/Gökçen/Çakır ve diğerleri, s. 1103.

c. İşkence veya Kötü Muameleye Maruz Kalma İhtimali Gerekçesiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

İşkence; “Bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözeten herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırıp veren bir fiil”⁸² şeklinde tanımlanmaktadır.

Bireylerin hangi biçimde olursa olsun işkence veya kötü muameleye maruz bırakılmaması kısıtlanamaz bir hak olarak şüphesiz bir biçimde insan haklarına dair neredeyse bütün belgelerde yerini almış bir kuraldır. Bu çerçevede, günümüzde insan haklarına dair esas belgeler olarak kabul edilen Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (MSHS) ve AİHS’nde işkence ya da kötü muamelenin herhangi bir istisna olmaksızın yasaklanmış olduğu görülmektedir.⁸³ Üstelik 10 Aralık 1984 tarihinde kabul edilen Birleşmiş Milletler İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme ile özellikle işkence veya kötü muamelenin bütün şekilleri detaylı bir biçimde yasaklanmış ve taraf devletlere işkence veya kötü muameleyi etkili bir biçimde soruşturma sorumluluğu yüklenmiştir. Böyle bir durumda adli işbirliğine konu bireylerin işkence ya da kötü muameleye maruz kalacağı bir yere gönderilmesi ya da bu özellikte bir adli işbirliği talebinin kabul edilmesi gibi bir hal doğal olarak mümkün olmayacaktır. Bu kapsamda hakkında adli işbirliği talep edilen bir bireyin talep edilen ülkeye teslim edilmesi durumunda işkence ya da kötü muameleye maruz kalacak olma olasılığı gerek Türkiye’nin tarafı olduğu adli işbirliğine dair uluslararası sözleşmelerde gerekse yerel mevzuatında adli işbirliğinin kabul edilemeyeceği bir durum olarak zikredilmektedir. Konuya dair taraf olduğumuz uluslararası belgelerdeki bağlantılı maddelere baktığımızda öncelikle karşımıza yukarıda bahsedilen işkenceye dair 1984 tarihli BM sözleşmesinin 3. maddesinin 1. fıkrası çıkmaktadır. Bu madde, taraf devletlere açıkça bir bireyi işkence riski altında kalacağı

⁸² Birleşmiş Milletler İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme madde 1.

⁸³ Savaş, s. 261.

BM MSHS’in 7. maddesi uyarınca; “Hiç kimse işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz. Ayrıca hiç kimse, serbest iradesi olmadan tıbbi veya bilimsel bir deneye tabi tutulamaz.”

AİHS’in 3. Maddesi uyarınca; “Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz.”

herhangi bir yere sınır dışı veya iade etmeme ya da geri göndermeme sorumluluğu yüklemektedir.⁸⁴

Bahse konu meseleye dair yerel mevzuatta da emsal nitelikte hükmün yer aldığı görülmektedir. 6706 sayılı CKUAİK'ın 11. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde, hakkında adli işbirliği talebi söz konusu olan bireylerin işkence veya kötü muameleye uğrayabileceği bir yere iade edilmeyeceğine dair bir düzenlemeye yer verilmiş olduğu anlaşılmaktadır.⁸⁵

d. Savunma Haklarına Riayet Edilmemesi Gerekçesiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Adli işbirliği talebine konu edilen suçlamalara dair olarak ilgili bireyin savunma haklarına uyulup uyulmadığı da değerlendirilecektir. Hal böyle iken, AİHS'nin 6'ncı maddesinde yerini bulan adil yargılanma kuralı uyarınca yerine getirilmesi, adli işbirliği hukuku açısından, aranan öğelerden birisi durumuna gelmiştir. Yokluğunda yapılan ve genel kural olarak uluslararası hukukta da kabul edilmiş minimum ilkeleri sağlamayan yargılama süreci neticesinde verilen mahkûmiyete dayalı olarak yapılan bir adli işbirliği talebi bu açılardan sorgulanacaktır. Bununla birlikte, adli işbirliğinin soruşturma veya kovuşturmayaya devam maksadıyla talep edilmesi durumlarında da kişiye minimum savunma hakkının temin edilmesi gerekmektedir.

Bu kapsamda duruşmada hazır bulunma hakkı, kendisine suç isnat edilen sanık için var olan bir haktır. Sanığın kendi şahsı için önemli olan ve şahsi hürriyeti üzerinde neticeleri olabilecek yargılamaya katılmakta korunmaya değer hukukî menfaati vardır. Bu sebeple, şüpheli veya sanık yargılamaya aktif olarak katılacak, gerekli gördükleri kanıtları ortaya koyacak, verilecek hükmü lehlerine etkilemeye çalışacaklardır. Üstelik yargılanan ve kendisi üzerinde hüküm kurulacak kişinin açık duruşmada hazır bulunması, yargılamanın yüz yüzeliği kuralının yerine getirilmesi ve mahkemece ilgilinin kişiliği hususunda bilgi edinilmesi yönünden de şarttır.⁸⁶

⁸⁴ Ergül, s. 29.

Birleşmiş Milletler İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin 3. maddesinin 1. fıkrası uyarınca; "Hiç bir taraf devlet, bir kimsenin diğer bir devlette işkence tehlikesine maruz kalacağına inanmak için esaslı sebeplerin bulunması halinde, bu kimseyi sınır dışı edemez, geri gönderemez veya iade edemez."

⁸⁵ 6706 sayılı CKUAİK'ın 11. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi uyarınca; "İadesi talep edilen kişinin ... işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması ... halinde iade talebi kabul edilmez."
5237 sayılı TCK'nın mülga 18. maddesinin 3. fıkrası uyarınca ise; "Kişinin, talep eden devlete geri verilmesi hâlinde ... işkence ve kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebepleri varsa, talep kabul edilmez."

⁸⁶ Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı öteki birtakım uluslararası metinlerde de kabul edilmiştir (Bkz. BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi m.14/3). Bununla birlikte, AİHM içtihatlarında da du-

Adli işbirliğine dair ulusal mevzuatımıza bakıldığında ise 2016 yılında kabul edilen 6706 sayılı CKUAIK'ın adli işbirliğinin kabul edilemeyeceği hallerin düzenlendiği 11. maddesinde bu özellikte bir hükme yer verilmemiştir.⁸⁷ Fakat kanunun "Adli iş birliği taleplerinin reddi" başlıklı 4. maddesinin 1. fıkrasının (ç) bendinde bahse konu nitelikte bir maddeye yer verilmiştir. Bu maddede, "Yabancı devletlerin adli iş birliği talepleri... talepte bulunan devlette savunma hakkına ilişkin temel güvencelerin bulunmaması, halinde reddedilebilir." biçiminde tüm adli işbirliği çeşitlerini kapsayıcı genel bir ret sebebi kabul edilmiştir.

Bu meseleye emsal nitelikte AİHM'in Einhorn / Fransa (2001) kararında⁸⁸ başvuru, ABD'de insan öldürme suçundan dolayı yokluğunda yargılanmış ve hakkında müebbet hapis cezası verilmiştir. Daha sonra başvuru Fransa'da yakalanmış ve ABD tarafından iadesi talep edilmiştir. Fransız yetkili mahkemesi, giyabında mahkûmiyetine hükmedilen başvurunun mahkemede kendisi veya vekili tarafından savunma yapma olanağı verilmeden yokluğunda bir yargılama yapıldığı nedeniyle iade talebini reddetmiş ve başvurucuyu serbest bırakmıştır. Bu karardan sonra yokluğunda verilen mahkûmiyet hükmünün yargılamanın yenilenme nedeni olacağına dair ABD'de yapılan yasal değişiklik ile kişiye savunma hakkının sağlanacağına ve ölüm cezasına hükmedilmesi durumunda bu cezanın infaz edilmeyeceğine dair güvence verilerek başvuru hakkında yapılan yeni iade istemi üzerine, Fransız yetkili mahkemesi bu istemi kabul etmiştir. Bu meseleyi AİHM önüne taşıyan başvurunun adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine dair iddiası mahkemece kabul edilmemiştir.⁸⁹

ruşmaya katılma hakkı; AİHM'nin Monnelland Morris v. United Kingdom, paragraf 58 (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Morris vs UK, Application no 38784/97, 26/02/2002, Erişim Tarihi 15/01/2021. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22Morris%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-60170%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22Morris%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-60170%22]})); Colozza v. Italy, paragraf 27 (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Colozza vs Italy, Application no 9024/80, 12/02/1985, Erişim Tarihi 15/01/2021. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22Colozza%22\],%22itemid%22:\[%22001-57462%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22Colozza%22],%22itemid%22:[%22001-57462%22]})); Barbera, Messeque and Jabardo v. Spain (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Jabardo vs Spain, Application no 10590/83, 06/12/1988, Erişim Tarihi 15/01/2021. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22Jabardo%22\],%22itemid%22:\[%22001-57429%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22Jabardo%22],%22itemid%22:[%22001-57429%22]})); FCB v. Italy, 28.8.1991, paragraf 33 ve 35 (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, F.C.B. vs Italy, Application no 12151/86, 28/08/1991, Erişim Tarihi 15/01/2021. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-57679%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-57679%22]})), içtihatları ile AİHS'nin 6. maddesi çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bkz. Inceoğlu, Sibel: Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği, Şen Matbaa, Ankara, 2007, s. 70-71.

⁸⁷ Savunma hakkı açısından öngörülen bir adli işbirliği talebinin kabul edilmeyeceği hal düzenlemesine 5237 sayılı TCK'nın mülga 18. maddesi ya da önceki ilgili hükümlerde yer verilmediği görülecektir.

⁸⁸ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Einhorn vs France, Application no 71555/01, 16/10/2001, Erişim Tarihi 15/01/2021. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22Einhorn%22\],%22itemid%22:\[%22001-22159%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22Einhorn%22],%22itemid%22:[%22001-22159%22]}).

⁸⁹ Savaş, s. 275.

8. Çifte Cezalandırılabilirlik İlkesine Uymadığı Gerekçesi ile Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Çifte cezalandırılabilirlik ilkesi; adli işbirliği talebine konu fiilin hem talep eden hem de talep edilen devlette suç olması ve cezalandırılmasını ifade etmektedir. Uluslararası hukukun esas kurallarından biri olan çifte cezalandırılabilirlik ilkesi; talep eden devlet hukuku ile birlikte talep edilen devlet hukukuna göre de adli işbirliği talebine konu eylemin suç teşkil etmesi durumunda gündeme gelmektedir. Çifte cezalandırılabilirlik ilkesi; adli işbirliği talebinin kabul edilebileceğinden ziyade, talep edilen devlete eylemin kendi hukukuna göre suç teşkil etmediği hallerde adli işbirliğini kabul etmeme yetkisi verdiği biçiminde anlaşılmaktadır.⁹⁰ Bu ilkenin kaynağında “kanunsuz suç ve ceza olmaz” (nullum crimen sine lege) ilkesinin yattığı savunulmaktadır.⁹¹

6706 sayılı Kanununun 10. maddesinin 2. fıkrasına göre, talep eden devlet mevzuatı ile Türk mevzuatına göre, soruşturma veya kovuşturma sürecinde üst sınırı bir yıl veya daha fazla özgürlüğü kısıtlayıcı cezayı icap ettiren suçlardan dolayı iade istemi kabul edilebilmektedir. Burada iade istemine esas fiilin sadece her iki devlet mevzuatına göre suç teşkil etmesi yeterli olmayıp; ilaveten belirli bir ağırlıkta özgürlüğü kısıtlayıcı cezayı veya cezalandırma olasılığını gerektirmesi koşulu aranmaktadır.⁹² Hal böyle iken her iki devlet hukukuna göre, soruşturma veya kovuşturma aşamasında üst sınırı bir yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç olmaması durumunda adli işbirliği talepleri reddedilecektir.

9. Zamanaşımı Gerekçesiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Zamanaşımı, oluştuğu vakit soruşturma veya kovuşturma yürütülmesini imkânsız hale getiren ya da karara varılan cezanın infazına mani olan bir kurumdur. Esasen zamanaşımı kurumu dava ve ceza zamanaşımı olmak üzere iki biçimde incelenir. Dava zamanaşımı; devletin ceza davası açma, sürdürme ve sonlandırma hak ve yetkisinin belli süreler geçtikten sonra sona ermesi niteliğindedir.⁹³ Ceza zamanaşımında cezası kanunda gösterilen süreler içinde

⁹⁰ Turhan, Mehmet: Değişen Egemenlik Anlayışının Hak ve Özgürlüklerin Korunmasına Etkileri ve Türk Anayasa Mahkemesi, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 20, 2003, s. 15.

⁹¹ Turhan, Değişen Egemenlik Anlayışının Hak ve Özgürlüklerin Korunmasına Etkileri ve Türk Anayasa Mahkemesi, s. 15.

⁹² 5237 sayılı TCK'nın mülga olan 18. maddesinde 6706 sayılı Kanununun 10. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan hükümden ayrı olarak, minimum ceza miktarından bahsedilmemiş ve her ağırlıktaki suç sebebiyle iade mümkün kılınmıştır.

⁹³ Hafizoğulları, Zeki/Özen, Muharrem: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, US-A Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 519.

yerine getirilemeyen hükümlü, daha sonra ele geçirildiğinde, mahkum olduğu cezaı çekmekten kurtulmuş olur, yani cezası infaz edilmez.⁹⁴

Adli işbirliği müessesesi bakımından, eğer talep eden ve edilen devletlerden birinin mevzuatına göre dava veya ceza zamanaşımı oluşmuş ise o halde adli işbirliği talebi kabul edilemez ve suçlu iade edilmez.⁹⁵ Hal böyle iken suç, talep eden devlet mevzuatına göre zamanaşımına uğramış ise o devlet için suç takip etmekte hukuken korunan bir menfaat yoktur. Bahse konu nedenlerle, fiilin talep edilen devlet mevzuatına göre zamanaşımına uğraması durumunda da adli işbirliği talebinin kabulü imkân dâhilinde değildir.

10. Af Gereğiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Suçun soruşturulması veya kovuşturulması imkânını ortadan kaldıran, suç oluşturan eylemler için ceza verilmiş ise cezanın infazına mani olan kurumlardan birisi de af kurumudur. Af, genel af ve özel af olmak üzere ikiye ayrılır. Hem genel af hem de özel af TBMM üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile bir yasa şeklinde çıkarılabilir.⁹⁶ Genel af çıkarma yetkisinin; Finlandiya Anayasası (m.105/1), Fransız Anayasası (m.34), İsviçre Anayasası (m.173/1-k, 157/1-c), İtalyan Anayasası (m.79), Portekiz Anayasası (m.138-f, 164-g) ve Yunan Anayasası (m.47)'nda meclise verilmiş bir yetkidir.⁹⁷ Özel af çıkarma yetkisinin ise; Amerika Birleşik Devletleri Anayasası (m.2, b.2), Alman Anayasası (m.60/2), Avusturya Anayasası (m.65/-c), Belçika Anayasası, (m.111), Danimarka Anayasası (sek.24), Finlandiya Anayasası (m.105/1), Fransız Anayasası (m.34), Hollanda Anayasası (m.122/1), İrlanda Anayasası (m.13/6), İspanyol Anayasası (m.62-1), İtalyan Anayasası (m.87/11), İzlanda Anayasası (m.29), Japon Anayasası (m.7/6), Lüksemburg Anayasası (m.38), Norveç Anayasası (m.20), Portekiz Anayasası (m.138-f ve 164-g) ve Yunan Anayasası (m.47)'nda devlet başkanlarına verildiği görülmektedir.⁹⁸

⁹⁴ Hafizoğulları /Özen, s. 525.

⁹⁵ Özgenç, İzzet: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018, s. 819; Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018, s. 104.

⁹⁶ Anayasa Madde 87: Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

⁹⁷ Gözler, Kemal: Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt: 18, 2001, s. 304.

⁹⁸ Gözler, Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi, s. 304.

Genel af hükmedilmiş cezayı tüm neticeleri ile ortadan kaldırmaktadır.⁹⁹ Genel af suçluluğu ortadan kaldıran bir işlem olduğu için, eğer adli işbirliğine konu edilen suç talep eden veya talep edilen devletlerden birisinde genel affa uğramış ise adli işbirliği talepleri kabul edilmeyecektir. Hal böyle iken, suçun taraf devletlerden birisinde affa uğraması adli işbirliği talebinin reddi için yeterli bir sebeptir.¹⁰⁰

Özel af işlemi ise suçluluğu bütünüyle ortadan kaldırmayıp, yalnızca cezalara etki eden, cezaları ortadan kaldıran, azaltan veya değiştiren bir kurumdur.¹⁰¹ Bu duruma göre, eğer adli işbirliğine konu suç özel affa uğramışsa ve geriye kalan ceza adli işbirliği kapsamı haricinde kalıyor ise o zaman da adli işbirliği talebinin kabulü imkân dâhilinde olmayacaktır.¹⁰²

11. Şart ve Teminat Gerekçesiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

a. Şart Kavramı

Şartın kelime anlamı, olması başka durumların gerçekleşmesini gerektiren şeydir.¹⁰³ Şart, bir hukukî fiilin geçerlilik koşullarını ifade etmek için kullanılmışsa, kanuni şarttan bahsedilir.¹⁰⁴

Hukukta teknik olmayan manada kullanılan “şart” sözcüğü, “zorunluluk” veya “gereklilik” manasındadır.¹⁰⁵ Örneğin, yasada “Tazminat için kusur şart-

⁹⁹ Hafizoğulları /Özen, s. 516.

¹⁰⁰ İçel, Kayıhan/Donay, Süheyl: Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım, Beta Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 227.

¹⁰¹ Önder, özel affın güvenlik önlemlerine etkili olmayacağı fikrindedir. Bkz. Önder, Ayhan: Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt III, Beta Yayınları, İstanbul, 1989, s. 243; Özel affın 5237 sayılı TCK çerçevesinde sadece hapis cezaları bakımından kabul edilebileceği fikri için Bkz. Yılmaz, Zekeriya: Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2005, s. 69.

¹⁰² Önder, Ayhan: Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt 1, Beta Yayınları, İstanbul, 1989, s. 259.

¹⁰³ Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim Tarihi: 14/12/2020. <https://sozluk.gov.tr/>.

¹⁰⁴ Arsebük, Esat: Borçlar Hukuku I. ve II. Cilt, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1950, s. 959; Saymen, Ferit/Elbir, Halid: Türk Borçlar Hukuku Umumi Hükümler, Hak Kitabevi, İstanbul, 1966, s. 805; Akıntürk, Turgut: Şart ve Mükellefiyet Kavramları Üzerinde Bir İnceleme, AÜHF, Cilt: XXVII, Sayı: 3-4, 1970, s. 227; Gürsoy, Kemal Tahir: Ölüme Bağlı Tasarruflarda Şart ve Mükellefiyet Kısım II, AÜHF, Cilt: XI, Sayı: 1-2, 1954, s. 404-405; Oğuzman, Kemal/Öz, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010, s. 874; Pulaşlı, Hasan: Şarta Bağlı İşlemler ve Hukuki Sonuçları, Dayınlarlı Yayıncılık, Ankara, 1989, s. 83; Yıldırım, Abdülkerim: Türk Hukukunda Ölüme Bağlı Tasarruflarda Şart ve Mükellefiyetler, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004, s. 6; Belen, İbrahim: Şartlı ve Mükellefiyetli Bağışlama, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 200, s 62-63.

¹⁰⁵ Tekinay, Selahattin Sulhi/Akman, Sermet/Burcuoğlu, Haluk ve diğerleri: Borçlar Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 328; Pulaşlı, Şarta Bağlı İşlemler ve Hukuki Sonuçları, s. 6; Pulaşlı, Hasan: Şarta Bağlı Hukuki İşlemler ve Uygulamadaki Önemli Türleri, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 91, 1996, s. 4; Yıldırım, s. 6.

tır." ifadesi yer aldığı anda, bir şahsın tazminat ödemesi için kusurunun bulunması gerektiği/zorunlu olduğu anlamı anlaşılır.¹⁰⁶

"Şart" kelimesi aynı zamanda "sebebe" fikrini de içerisinde barındırabilir. Örneğin, "Fiilin hukuka aykırı olması tazmin yükümlülüğünün şartıdır." cümlesinde, "şart" sorumluluk hukuku bakımından bir nedeni açıklar.¹⁰⁷

b. Teminat Kavramı

Teminat kelimesi güvence olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁸ Hukuk sözlüğünde ise "Teminat" bir borcun zamanında ve uygun biçimde ödeneceğine ilişkin işlem; inanca, garanti, güvence olarak tanımlanmıştır.¹⁰⁹ Teminat geniş ve dar olmak üzere iki manada kullanılmaktadır. Geniş manada teminat bir hukuki hali sağlamak için verilen garantidir. Dar manada teminat ise, yabancı ya da mahkemenin bulunduğu ülkede ikametgâhı bulunmayan kişinin, davacı olması halinde, davayı yarıda koyması veya dava neticesinde haksızlığının kabulü halinde yargılama masraflarını ödemekten imtina etmesini engellemek maksadıyla yargılama giderlerini karşılamak için istenen güvencedir.

c. Şartın ve Teminatın Adli İşbirliği Taleplerinin Reddi Sebebi Olması

Garanti şartının ve teminatın adli işbirliği taleplerinin reddi sebebi olması hususunda 6706 sayılı Kanun'un ilgili maddesini incelemek gerekecektir. 6706 sayılı Kanun'un 3. maddesinin 2. ve 3. fıkraları aşağıdaki gibidir;

"(2) Yabancı devlet ile Türkiye arasında hukukî ve fiilî mütekebbiliyet bulunmaması hâlinde, adlî iş birliği talebinin yerine getirilmesi, talep eden devletin Türkiye'nin aynı konuya ilişkin adlî iş birliği taleplerini karşılamayı garanti etmesi şartına bağlanabilir.

(3) Yabancı bir devletin adlî iş birliği talebinin yerine getirilmesi, Merkezî Makam tarafından şarta veya teminata bağlanabilir."¹¹⁰

¹⁰⁶ Pulaşlı, Şarta Bağlı İşlemler ve Hukuki Sonuçları, s. 6-7; Belen, s. 62.

¹⁰⁷ Pulaşlı, Şarta Bağlı İşlemler ve Hukuki Sonuçları, s. 7; Belen, s. 63.

¹⁰⁸ Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim Tarihi: 14/12/2020. <https://sozluk.gov.tr/>.

¹⁰⁹ Yılmaz, Ejder: Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006, s. 686.

¹¹⁰ 6706 Sayılı Kanun'un 3. maddesinin 2. ve 3. fıkralarının gerekçesi ise aşağıdaki gibidir; "Maddenin ikinci fıkrasında, yabancı bir devletle ülkemiz arasında hukukî ve fiilî mütekebbiliyet bulunmaması halinde, adli işbirliği talebinin yerine getirilmesi, talep eden devletin Türkiye'nin aynı konuya ilişkin adli işbirliği taleplerini karşılamayı garanti etmesi şartına bağlanabilecektir. Maddenin üçüncü fıkrasında, yabancı bir devletin adli işbirliği talebinin yerine getirilmesinde Merkezî Makam tarafından yabancı makamlardan teminat istenmesi veya yapılacak işlemin şarta bağlanması hususu düzenlenmektedir. Uygulamada, Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşme-

Görüldüğü üzere Merkezi Makam yani Adalet Bakanlığı adli işbirliği taleplerini garanti şartına veya teminata bağlayabilir. Bu şartın veya teminatın sunulmaması ya da yerine getirilmemesi durumunda adli işbirliği talepleri reddedilebilecektir.

B. Özel Sebepler

1. Suçun İade Edilebilir Olmaması Gerekçesiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Adli işbirliği talebinin kabul edilebilmesi için talebe konu suçun adli işbirliğine elverişli olması gerekmektedir. Adli işbirliğine elverişli suçların belirlenmesi hususunda uluslararası sözleşmelerde suçları sayma sistemi ve minimum ceza süresinin tespiti sistemi olmak üzere iki sistemin kabul edildiği görülmektedir.

Suçları sayma sisteminde adli işbirliğine konu olabilecek suçlar tek tek sıralanmaktadır.¹¹¹ Bu sistem, bilhassa çifte cezalandırılabilirlik kuralının gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenmesinde, devletlerin yerel mevzuatlarındaki kelime farklılıklarından meydana gelen anlaşmazlıklara sebep olabilmektedir. Hali hazırda ikili sözleşmelerde sayma sisteminden çok minimum ceza süresinin tespiti sisteminin genel olarak kabul edildiği görülmektedir.¹¹²

sinin 11'inci maddesinde yer alan düzenleme doğrultusunda, iade talebinde bulunulan ülkede ölüm cezası bulunması halinde, ilgili ülkeden bu cezanın infaz edilmeyeceğine dair yeterli teminat verilmesi talep edilmekte, teminat verilmediği takdirde iade talepleri reddedilmektedir." "Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Tasarısı". Erişim Tarihi: 14/12/2020. <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0695.pdf>.

¹¹¹ Mesela, Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Anlaşmasında ("Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Anlaşması". Erişim Tarihi: 13/12/2020. <https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/b%C3%BCrolardan%20gelen%20s%C3%B6zle%C5%9Fmeler/D%C3%BCzenlenen%20s%C3%B6zle%C5%9Fmeler/ceza/ABD.pdf>) listeleme usulü tercih edilmiştir. Sözleşme, suçları tespit bakımından Kara Avrupa'sı sisteminden farklılaşmıştır. Bu duruma göre, iadeye tabi olan suçlar için ek bir liste hazırlanmış ve burada hangi suçları işleyenlerin iadeye tabi olacağı bariz bir şekilde listelenmiştir. Bununla birlikte, listede sayılı suçların her iki devlet mevzuatına göre suç olması ve minimum müeyyidelerin bir yılı aşan özgürlüğü kısıtlayıcı ceza olması lüzumu da belirtilmiştir. Sözleşme ek listede belirtilmemiş suçları da iade çerçevesine dâhil etmiştir. Buna göre, minimum sınırı bir yılı aşan bir suçun işlenmesi ve failin her iki devlet mevzuatına göre de suç olması durumunda failin iadesi mümkündür.

¹¹² Türkiye Cumhuriyeti ile Belarus Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma Andlaşmasınının 34. maddesindeki; "(1)Akit taraflar işbu andlaşma hükümleri çerçevesinde, ülkelerinde bulunan ve ceza soruşturması, kovuşturması veya bir hükmün infazı amacıyla istenilen kişileri, karşılıklı iade etmeyi taahhüt ederler. (2)Bir ceza soruşturması veya kovuşturması için iade ancak, her iki Akit tarafın kanunlarına göre on iki ay hürriyeti bağlayıcı bir ceza veya daha ağır bir cezayı mucip suçlar için yapılır. (3)Bir kararın infazı için iade ancak, her iki Akit tarafın kanunlarına göre hürriyeti bağlayıcı cezayı mucip olan suçlar için ve söz konusu kişi

Minimum ceza süresinin tespiti sistemine göre, bir suçun yasadaki açıklamasında yer alan cezanın belirli bir seviyeden yukarıda olması durumunda, adli işbirliği talebinin kabulü söz konusu olmaktadır. Minimum ceza değerinin karşılanmasında hem talep eden hem de kendisinden adli işbirliği talep edilen devlet mevzuatına göre süre limitinin aşılmış olmasına bakılır.¹¹³

Türk mevzuatında da, suçun adli işbirliğine elverişli olup olmadığının belirlenmesinde minimum ceza süresinin tespiti sistemi kabul edilmiştir. 6706 sayılı Kanunun 10. maddesinin ikinci fıkrasında, soruşturma veya kovuşturma devresinde adli işbirliğinin, hem talep eden devlet hem de Türk mevzuatına göre üst sınırı bir yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlar açısından mümkün olabileceği belirtilmektedir.

2. Kısıtlayıcı ve Zorlayıcı Tedbirlerin Uygulanacağı Gerekçesiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Kısıtlayıcı ve zorlayıcı tedbirler kavramı ile ceza hukukundaki güvenlik tedbirleri kavramı kastedilmektedir. Güvenlik tedbirleri ise; işlediği iddia olunan suçtan dolayı failin kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın, suç işlediği iddia olunan kişi hakkında ya da suç konusuyla veya suçun işlenmesinde kullanılan araçlarla ilişkili olarak uygulanan, ilke olarak koruma ve iyileştirme gayesine yönelik ceza hukuku yaptırımıdır.¹¹⁴ SİDAS; güvenlik tedbirlerini, ceza mahkemesi kararı ile, bir cezayı itmam veya onun yerine geçmek üzere emredilen hürriyeti tahdit edici her türlü tedbir şeklinde tanımlamaktadır.¹¹⁵

Kısıtlayıcı ve zorlayıcı tedbirlerin adli işbirliği taleplerinin reddi sebebi olması hususunun izahı için öncelikle 6706 sayılı Kanun'un ilgili maddesini incelemek gerekecektir. 6706 Sayılı Kanun'un 8. Maddesinin 1. Fıkrasının d bendi aşağıdaki gibidir;

altı ay hürriyeti bağlayıcı bir cezaya veya daha ağır bir cezaya mahkum edilmiş bulunduğu halde yapılır..." hükmü bu hale emsal teşkil eder. "Türkiye Cumhuriyeti ile Belarus Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması". Erişim Tarihi: 10/11/2020 https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/ikitarafilsoz/hukuk&ceza/Belarus_Hukuki_%20Ticari_Cezai.pdf.

¹¹³ Ulutaş, Ahmet: Türkiye-İran Adli İşbirliği Sözleşmesi'nin Geri Vermeye İlişkin Bölümünün Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XVII, Sayı: 1-2, 2013, s. 99.

¹¹⁴ Hafizoğulları /Özen, s. 432-446.

¹¹⁵ Madde 25 "İşbu Sözleşme anlamında "Emniyet tedbirleri" tâbiri, ceza mahkemesi kararı ile, bir cezayı itmam veya onun yerine geçmek üzere emredilen hürriyeti tahdit edici her türlü tedbirlerdir."

“Tebliğata ilişkin adli yardımlaşma talebinde kısıtlayıcı veya zorlayıcı tedbir uygulanacağına ilişkin ihtar bulunması hâlinde talep reddedilir.”¹¹⁶

Uluslararası nitelik arz eden soruşturma, kovuşturma, infaz ve tebligat işlemlerinde ilgili devletten talepte bulunurken uluslararası hukuk kurallarına göre kabul edilmiş sözleşmelere, ikili antlaşmalara, karşılıklılık ilkesine (mütekabiliyet) ve teamüllere uygun hareket edilmelidir.¹¹⁷ Adli iş birliği kurumunun, kişi hürriyeti ve emniyeti bakımından gözaltı, geçici tutuklama benzeri bir takım kısıtlayıcı tedbirleri içerisinde barındıran ve aynı zamanda temel kuralları olan bir kurum olmasından yola çıkarak, adli iş birliği istemlerinin hayata geçebilmesi için yeterli ulusal ve uluslararası hukuki altyapıya sahip olunması gerekmektedir.¹¹⁸ Bahse konu hukuki altyapının ise uluslararası sözleşmeler ya da en asgari düzeyde yerel mevzuat kuralları vasıtasıyla sağlanabileceği, bu özellikte bir hukuki zemin olmadan sadece bir devletin talebi üzerine adli iş birliği istemine konu şahısların hürriyet ve emniyetlerinin dayanaksız olarak sınırlandırılmasının hukuken mümkün olmayacağı beyan edilmektedir.¹¹⁹

3. Türkiye'nin Yargılama Yetkisine Giren Bir Suç Olması Gereğiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Nasıl işlenirse işlensin bir suç yargılama hakkına sahip olan devlet, kendi yargılama hakkını öne sürerek bahse konu suç nedeniyle meydana çıkacak adli işbirliği taleplerini kabul etmeme hakkına sahiptir. Esasında bu hal, devletlerin egemenlik haklarının da bir neticesidir.¹²⁰ Buradan hareketle genelde

¹¹⁶ 6706 Sayılı Kanun'un 8. Maddesinin 1. Fıkrasının d bendinin gerekçesi aşağıdaki gibidir; “Birinci fıkranın (d) bendinde, yabancı bir devletten gelen tebligat talebinde, ilgilisi hakkındaki kısıtlayıcı veya zorlayıcı tedbir uygulanacağına ilişkin ihtar bulunması halinde, talebin reddedileceği düzenlenmektedir. Bu şekilde tebligat muhatabının, beklenmedik bir durumla karşılaşmaması, adli yardımlaşma talebinin, münhasıran tebligata konu istem kapsamında yerine getirilmesi, böylelikle hukukun evrensel ilkeleriyle bağdaşır bir adli yardımlaşmanın gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.” 6706 Sayılı Kanun Gerekçesi: “Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Tasarısı”. Erişim Tarihi: 14/12/2020. <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0695.pdf>.

¹¹⁷ Cezai Konularda Adli İş Birliği Rehberi, (Erişim Tarihi: 16.06.2021) <https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2492019164244CEZA%C3%8E%20KONULARDA%20ADL%C3%8E%20%C4%B0%C5%9EB%C4%B0RL%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20REHBER%C4%B0.pdf>.

¹¹⁸ Ulutaş/Atabey, 54; Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Sancaktar, Oğuz: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 196; Gülören, Tekinalp: Türk Yabancılar Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 101.

¹¹⁹ Ulutaş/Atabey, 54; Tezcan/Erdem/Sancaktar, s. 196; Gülören, s. 101; Cezai Konularda Adli İş Birliği Rehberi, (Erişim Tarihi: 16.06.2021) <https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2492019164244CEZA%C3%8E%20KONULARDA%20ADL%C3%8E%20%C4%B0%C5%9EB%C4%B0RL%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20REHBER%C4%B0.pdf>.

¹²⁰ Erem, Faruk/Artuk, Mehmet Emin/Danışman, Ahmet: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1997, s. 221; Artuk/Gökçen/Çakır ve diğerleri, s. 1106.

adli işbirliği özelde ise iade işleminin ilke olarak istemde bulunulan devletlerin yargı yetkisine girmeyen suçlar için kabul edilebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.¹²¹ O halde bu meselede öncelikle incelenmesi gereken konu, iadeye konu suçlar özelinde istemde bulunulan devletlerin yargılama yetkisidir.

Özetle ifade etmek gerekirse, yargılama yetkisinin aslında iki halde bulunduğu kabul görür. Bu durumlardan ilki, suçun istemde bulunulan ülke topraklarında ya da ülke sayılan bir alanda işlenmesi durumudur. İkinci hal ise suçun istemde bulunulan ülke toprakları haricinde yabancı bir ülkede işlenmesine rağmen istemde bulunulan devletin yargı yetkisinin farz edildiği hallerdir. Söz konusu iki ihtimalde de adli işbirliği talebinde bulunulan devletin, adli işbirliğine konu şahsı yargılama yetkisi bulunması nedeniyle ilke olarak bu talep reddedilecektir.¹²²

Meseleye Türkiye'nin de tarafı olduğu SİDAS'ın 7. maddesinin 1. fıkrası örnek gösterilebilecektir. Söz konusu hükme göre; iade işlemine konu eylemlerin, kısmen veya bütünüyle anlaşmaya taraf olan devletin ülkesinde işlenmesi durumunda, söz konusu devlet bu eylemlerin sonucunda gelebilecek iade istemlerini kabul etmekten imtina edebilecektir. Esasında, söz konusu bu anlaşma hükmü sözleşmeye taraf devletlere iadeyi reddedebilme yetkisi vermenin yanı sıra iadenin mutlaka kabul edilemeyeceği anlamına da gelmeyecektir. Söz konu meselede anlaşmaya taraf olan devletler, iade işlemini gerçekleştirip gerçekleştirilmemekte takdir hakkına sahiptir.¹²³

Adli işbirliği hukukuna dair ulusal mevzuatımıza baktığımızda ise 6706 sayılı Kanun'un 11. maddesinin 1. fıkrasının (c-4) bendinde,¹²⁴ hakkında adli işbirliği talebi bulunan kişinin işlediği suçun Türkiye'nin yargılama yetkisine giren bir suç olması durumunda adli işbirliği talebinin kabul edilemeyeceği açıkça ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu hüküm, sözleşmede söz konusu takdir hakkının Türkiye tarafından ret olarak kabul edilmekte olduğu anlamına gelmektedir.¹²⁵

¹²¹ Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018, s. 161.

¹²² Erem, Faruk: Suçluların Geri Verilmesinde Türk Sistemi, Adliye Ceridesi, Cilt: 1, Sayı: 4, 1943, s. 223-224; Gözübüyük, Abdullah Pulat: Devletlerarası Ceza Hukuku, Ayıldız Matbaası, Ankara, 1959, s. 97; Özgen, s. 116-117; Artuk/Gökçen/Çakır ve diğerleri, s. 1106- 1108.

¹²³ İçel/Donay, s. 234; Özgenç, s. 1039.

¹²⁴ 6706 sayılı Kanun'un 11. maddesinin 1. fıkrasının (c-3) bendinde, "Türkiye Devletinin güvenliğine karşı, Türkiye Devletinin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmesi" durumu ayrı bir iadenin kabul edilemeyeceği durum olarak ilaveten bahsedilmiştir.

¹²⁵ Artuk/Gökçen/Çakır ve diğerleri, s. 1107; Özgenç, s. 1039.

Hal böyle iken, TCK'nın yer bakımından uygulanmasına dair maddeler dikkate alınmalıdır. Ülkesellik ilkesi uyarınca kısmen veya bütünüyle Türkiye'de (md.8/1) ya da Türkiye kabul edilen bir yerde işlenen suçlar (md.8/2) açısından Türkiye'nin yargı yetkisi bulunmaktadır ve bu yargı yetkisi nedeniyle gelen adli işbirliği talepleri reddedilecektir. Şahsilik ilkesi uyarınca Türkiye haricinde meydana gelmekle birlikte bir Türk vatandaşı tarafından işlenen suçlar (md.11/1) açısından Türkiye'nin yargı yetkisi bulunmaktadır ve bu yargı yetkisi nedeniyle gelen adli işbirliği talepleri reddedilecektir. Bir yabancıнын bir Türk vatandaşı (md.12/2), Türk kanunlarına göre kurulmuş özel hukuk tüzel kişisi (md.12/2) veya Türkiye Cumhuriyeti Devleti zararına işlediği suçlar (md.12/1) açısından Türkiye'nin yargı yetkisi bulunmaktadır ve bu yargı yetkisi nedeniyle gelen adli işbirliği talepleri reddedilecektir. Evrensellik prensibi kapsamında olan suçlar (md.13) açısından Türkiye'nin yargı yetkisi bulunmaktadır ve bu yargı yetkisi nedeniyle gelen adli işbirliği talepleri reddedilecektir.

Bu sayılan hallerin tek istisnası olarak kabul edilen mesele ise ikame yargı yetkisine dair TCK'nın 12. maddesinin 3. fıkrasındaki hükümdür. Bir yabancıнын, yabancı bir ülkede, yine başka bir yabancı şahsa karşı işlediği suçlar için Türkiye'nin yargı yetkisinin düzenlendiği hükümde; şart koşulan durumların yanı sıra adeta bir ön şart olarak görülen koşul, adli işbirliğinin gerçekleştirilemiyor olmasıdır. Diğer bir ifadeyle bu mesele, Türkiye'nin yargılama yetkisinin mevcut olduğu bir halde, iadenin tek istisnasıdır.¹²⁶

Tüm bunların yanı sıra hakkında adli işbirliği talep edilen şahısları yargılama yetkisi bulunan bir devlet, hiç şüphesiz hakkında soruşturma veya kovuşturma başlattığı şahıslar için gelen adli işbirliği taleplerini reddedebilecektir.

4. Ölüm Cezası Gereğiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Adli işbirliği talebinde bulunan devlet mevzuatına göre adli işbirliğine konu olan suçta dair kabul edilen müeyyidenin ölüm cezası olması durumunda adli işbirliği talebinin neticesinin ne olacağına dair sorun, uzun zamandır tartışıla gelen bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle sorun, adli işbirliği talebinde bulunan şahısların talep eden devlete gönderilmeleri durumunda ölüm cezası ile karşılaşabilecek olmalarının bir adli işbirliği manisi olarak kabul görülüp görülmeyeceği meselesidir.

Türk mevzuatı bakımından ilke olarak adli işbirliği istemine konu suçta dair kabul edilen müeyyide ölüm cezası olması durumunda adli işbirliği iste-

¹²⁶ Akbulut, Berrin: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 178.

mi kabul edilemeyecektir. SİDAS incelendiğinde¹²⁷ anlaşmanın ölüm cezası başlıklı 11. maddesinde bu meseleye yer verildiğini görmekteyiz. Maddede, iade istemine konu suçta dair öngörülen müeyyidenin ölüm cezası olması ve istemde bulunulan ülke hukuk sisteminde böyle bir ceza bulunmuyor ya da genel olarak infaz edilmiyor olması durumunda iadenin sadece talep eden ülkenin, istemde bulunulan ülkeye ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine ilişkin yeterli bir güvence vermesi durumunda gerçekleşebileceği beyan edilmiştir. Bu meselede anlaşmanın şartlı bir iade yöntemi kabul ettiği görülmektedir.¹²⁸ Başka bir ifadeyle anlaşmanın söz konusu maddesinden, talep eden devlet tarafından yeterli bir güvence verilmemesi durumunda istemde bulunulan devletin uluslararası hukuk bakımından iadeye dair bir yükümlülüğünden söz edilemeyeceği aksine bu şartlar kapsamında hayata geçirilecek olan iade işlemi ile anlaşmanın 11. maddesinin ihlal edileceği sonucu çıkmaktadır.¹²⁹

Hali hazırdaki yasal koşullar incelendiğinde ise 6706 sayılı CKUAİK'da iadenin kabul edilemeyeceği hallerin yer aldığı 11. maddenin 1. fıkrasının (d) bendinde ölüm cezasının, hukuk sistemimizde adli işbirliğinin reddi kapsamında bir iade manisi olarak düzenlendiği görülmektedir. Ancak maddenin devamındaki 3. fıkrada SİDAS'daki hükme paralel bir şarta yer verilmiştir. Buna göre iade isteminde bulunan devlet tarafından, öngörülen ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine ilişkin yeterli bir güvence verilmesi durumunda iade talebi kabul edilebilecektir. Hal böyle iken meselenin çözümü için önemli konu, "teminat" olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlk olarak ifade etmek gerekir ki hem SİDAS'da hem de yasamızda teminat verilmesi istenen konu, talep edilen şahıslar hakkında ölüm cezası müeyyidesine karar verilmemesi değildir. Talep eden devletten istenen teminat, talep ettiği şahıslar hakkında verilecek olan ölüm cezasının infazının gerçekleştirilmeyeceğine dair bir güvencedir. Bu güvence, ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine ilişkin olabileceği gibi ölüm cezasının farklı bir müeyyideye çevrilmesi ya da talep edilen şahsın ölüm cezasının çarptırılması durumunda sınır dışı

¹²⁷ Esasında, 5237 sayılı TCK'nın mülga 18. maddesi incelendiğinde bu meseleyle ilişkili bir belirlenimin yapılmadığı görülecektir. Buradan, durumun adli işbirliğine ilişkin ikili-çok taraflı sözleşmelere bırakıldığı sonucuna ulaşılabilecektir.

¹²⁸ Önder, Cilt 1, s. 256; Tezcan, Durmuş: Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlarda Suçluların Geri Verilmesi Sorunu, AÜSBFD, Cilt: 1, Sayı: 38, 1983, s. 171; Öztürk/Erdem, s. 124.

¹²⁹ Turhan, Faruk: Ölüm Cezasının Kaldırılmasına İlişkin Gelişmeler ve Suçluların İadesi Hukukuna Etkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 4, 1999, s. 248; Ergül, s. 11.

edileceği taahhüdü gibi çeşitli biçimlerde olabilir.¹³⁰ Dolayısıyla bu durumda adli işbirliği isteminin kabul edilebilmesi hali ilgili devletin bahse konu güvenceyi yeterli bulmasına bağlıdır. Aksi halde güvence verilmiş olsa dahi adli işbirliği işlemi gerçekleşmeyecektir. Bu hususta takdir hakkı talepte bulunulan devlete aittir.¹³¹

Bu durumda, adli işbirliğine konu bir suça öngörülen müeyyidenin, ölüm cezası olduğu bir devletten, yeterli güvence alınmak suretiyle, gerçekleştirilen adli işbirliği işleminin önünde Türkiye'nin adli işbirliği hukuku açısından herhangi bir engel bulunmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. 6706 sayılı Kanun'un 11. maddesinin 3. fıkrası bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.¹³²

Meseleye AİHS çerçevesinden bakıldığında, ilk olarak sözleşmenin 2. maddesinde yer alan yaşam hakkı¹³³ düzenlemesinden bahsetmek gerekecektir. Bu maddenin, yaşam hakkını korumasının yanında ölüm müeyyidesini engellemediği madde metninden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla; talepte bulunan ülkelerde, talebe konu şahıslar hakkında idam cezasına hükmedilmesi ve hatta bu idam cezasının infaz ediliyor olması, söz konusu şahısları iade edecek ülkeler bakımından bu durum anlaşmanın 2. maddesinin ihlal edileceği anlamına gelmeyecektir. Aksi bir durum 2. maddede açık bir biçimde yer alan idam cezası istisnasının yok sayılması manasını taşır.¹³⁴ Fakat idam cezasının kaldırılması maksadıyla kabul edilen AİHS anlaşmasına Ek 6 ve 13 Numaralı

¹³⁰ Tezcan, s. 161-162; Mahmutoğlu, Fatih Selami: Suçluların Geri Verilmesi Ceza Hukuku Günleri 70. Yılında Türk Ceza Kanunu, Beta Yayınevi, İstanbul, 1998), s. 56; Koca/Üzülmöz, s. 816; Ulutaş/Atabey, 72.

¹³¹ Özgenç, s. 1022; Gündel, Ahmet: Yeni Türk Ceza Kanunu Açıklaması Cilt 1, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2009, s. 327; Turhan, Ölüm Cezasının Kaldırılmasına İlişkin Gelişmeler ve Suçluların İadesi Hukukuna Etkisi, s. 251; Bagheri, Saeed: Uluslararası Hukukta Suçluların İadesi ve Suçluların Kovuşturma Yükümlülüğü, AÜHFD, Cilt: 1, Sayı: 62, 2013, s. 31.

¹³² 6706 sayılı Kanun'un 11. maddesinin 3. Fıkrası: "Birinci fıkranın (d) bendinde, cezanın niteliğine ilişkin bir ret sebebinin varlığı hâlinde, talep eden devlet tarafından, öngörülen cezanın infaz edilmeyeceğine dair yeterli teminat verilmesi hâlinde, iade talebi kabul edilebilir."

¹³³ "1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.

2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:

a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;
b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;
c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması."

¹³⁴ Turhan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Açısından Suçluların İadesinde Ölüm Cezası ve Avrupa İnsan Hakları Divanının Soering Kararı, s. 87.

Protokollere¹³⁵ taraf olan devletler bakımından benzer ifadeleri kullanmak mümkün olmayacaktır. Söz konusu protokollere taraf olan bir devletin, iade istemine konu şahısları herhangi bir güvence almaksızın idam müeyyidesi riski altında olduğu bir devlete teslim etmesi hali, en asgari düzeyde bu ek protokollerin ihlal edileceği manasına gelecektir.¹³⁶ AİHS 2. maddesinin yanı sıra idam cezası kapsamında iadenin, esas itibarıyla anlaşmanın 3. maddesinde yer alan işkence ve insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya ceza yasağı kapsamında tartışıldığı görülmektedir.

AİHM'in, meseleyi 3. madde bakımından incelediği ilk ve en meşhur örnek¹³⁷ Soering / Birleşik Krallık¹³⁸ (1989) kararındır. Bu kararda mahkeme ilk olarak, iadesi talep edilen kişinin idam cezasına çarptırılacağı bir ülkeye iade edilmesi halinin tek başına anlaşmanın 2. ya da 3. maddesinin ihlali manasına gelmeyeceğini belirlemiştir. İkinci olarak mahkeme, iadeye konu şahsın iade edileceği ülkede idam cezasına mahkûmiyetten müeyyidenin infaz edilmesine değin geçen sürenin yaklaşık 6 ila 8 yıl olduğu ve bu süre kapsamında şahsın yaşayacağı endişenin yol açacağı zihinsel korku dönemi olarak isimlendirilen "ölüm bekleyişi olgusu (death row phenomenon)" ya da "ölüm kridoru olgusu" halinin 3. madde kapsamında insanlık dışı ya da aşağılayıcı bir muamele olarak kabul edilmesi gerektiğine hükmetmiştir.¹³⁹

5. İnsan Onuru ile Bağdaşmayan Ceza Gereğiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Adli işbirliği taleplerinin iade kapsamında kabul edilemeyeceği haller çerçevesinde söz edilmesi gerekli diğer bir müeyyide çeşidi ise insan onuru ile bağdaşmayan cezalar olarak ifade edilebilecek ceza biçimleridir.

¹³⁵ "İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye ek, Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair Protokol No. 6 ve İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye ek, ölüm cezasının her durumda kaldırılmasına dair 13 Numaralı Protokol", (Erişim Tarihi: 29.04.2021), https://www.anayasa.gov.tr/media/3542/aihs_tr.pdf.

¹³⁶ Turhan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Açısından Suçluların İadesinde Ölüm Cezası ve Avrupa İnsan Hakları Divanının Soering Kararı, s. 91; Tezcan/Erdem/Sancaktar, s. 214; Aybay, Rona: Yabancılar Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 282.

¹³⁷ Gemalmaz, Mehmet Semih: Bir İnsan Hakkı İhlali: Ölüm Bekleyişi Olgusu, MHB, Cilt: 10, Sayı: 1-2, 1990, s. 98 vd.

¹³⁸ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Soering vs UK, Application no 14038/88, 07/07/1989, Erişim Tarihi 17/12/2020. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22%22CASE%20OF%20SOERING%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%22%22\],\[%22documentcollectionid%22:2:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-57619%22\]\]](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22%22CASE%20OF%20SOERING%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%22%22],[%22documentcollectionid%22:2:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-57619%22]]).

¹³⁹ Doğru, Osman: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Hukukunda İşkence ve Kötü Muamele Yasağı, Legal Kitabevi, İstanbul, 2006, s. 113-114; Gemalmaz, s. 97-98; Gören, Zafer: Yaşama Hakkı ve Ölüm Cezası, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 10, 2006, s. 89 <https://ticaret.edu.tr/uploads/Kutuphane/dergi/s10/M00146.pdf> E.T.: 23/01/2021; Ergül, s. 30.

İnsan onuru ile bağdaşmayan cezalardan maksat mülkiyet hakkı ve kişi hürriyeti haricinde kalan vücut dokunulmazlığı benzeri haklara mahsus olarak uygulanabilecek olan müeyyideler olduğu beyan edilmektedir. Bu müeyyidelere falaka, uzuv kesme, kırbaç benzeri cezalar örnek verilebilir.¹⁴⁰

6706 sayılı Kanun'un 11. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendinde idam cezası ile birlikte zikredilen insan onuru ile bağdaşmayan müeyyideler de ilke olarak iadenin kabul edilemeyeceği durumlardan biri olarak düzenlenmiştir. Yukarıda idam cezası için ifade ettiğimiz 11. maddenin 3. fıkrasındaki şart burada da aynen geçerlidir. Dolayısıyla iadeye konu şahıslar, insan onuru ile bağdaşmayan bir müeyyide riski altında olacakları ülkelere sadece öngörülen müeyyidenin infaz edilmeyeceğine ilişkin yeterli bir güvence alınması durumunda teslim edilebileceklerdir.

6. Kişisel Durumlar Gerekçesiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Adli işbirliği talebi doğrultusunda iadesi gündeme gelen kişiler çerçevesinde iadenin kabul edilemeyeceği haller incelenirken dikkate alınması gereken diğer bir durum da bahse konu şahısların yaş, medeni hali, sağlık benzeri kişisel durumlarıdır. Özetle kişisel durumlar olarak nitelendirilebilecek olan bu hal, iade hukukumuz bakımından bir istisna durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu husus ilk defa¹⁴¹ 6706 sayılı CKUAİK'ın 11. maddesinin 4. fıkrasında kişisel durumlar adli işbirliği talebinin ret edilebileceği bir hal olarak yerini almıştır.¹⁴² Bu düzenlemeye göre; "İadesi talep edilen kişinin, talep tarihinde on sekiz yaşını doldurmamış olması, uzun zamandan beri Türkiye'de bulunuyor olması veya evli bulunması gibi kişisel hâlleri nedeniyle, iadenin kişinin kendisini veya ailesini, fiilin ağırlığı ile orantısız şekilde mağdur edecek olması durumunda iade talebi kabul edilmeyebilir."

7. Uluslararası İlişkilerin Zarar Görme İhtimali Gerekçesiyle Adli İşbirliği Taleplerinin Reddedilmesi

Adli işbirliği talepleri kapsamında 6706 sayılı CKUAİK'ın 22. maddesinde Türkiye'nin iade istemine dair bir takım düzenlemelere yer verildiği görülmek-

¹⁴⁰ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 161.

¹⁴¹ İadeye dair hükümler barındıran TCK'nın mülga 18. maddesinde iadenin kabul edilemeyeceği haller çerçevesinde bu hususa dair herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

¹⁴² Birtek, Fatih: Ceza Hukuku (Genel Hükümler) Temel Bilgiler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 111.

tedir. Maddenin 3. fıkrasında, Merkezi Makam'ın incelemesi gereken meseleler belirlenmiştir. Buna göre; istemin iade için aranan gerekli koşulları içerip içermediği, hüküm giyen şahıslar için ceza infaz kurumunda geçirilecek olan sürenin birey ve toplum menfaati açısından orantısız bir süre olup olmayacağı ve iadenin ulusal güvenlik ve uluslararası ilişkiler bakımından Türkiye'ye zarar verip vermeyeceği bakımından bir denetleme yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu haller, Merkezi Makam'ın Uluslararası İlişkiler Genel Müdürlüğü kapsamında denetlenecek, iadeye dair nihai karar verildikten sonra talepname ve ekleri Dışişleri Bakanlığı'na iletilecek ve buradan da diploması vasıtasıyla ilgili devlete ulaştırılması sağlanacaktır.¹⁴³ Diğer bir deyişle sayılan sınırlı sayıda sebeplerin haricinde kalan bir durum da iadeye engel olabilecektir.

SONUÇ

Küresel alanda yaşanan teknolojik gelişmeler neticesinde günümüz toplumları arasındaki sosyal, ekonomik ve benzeri her türlü etkileşimin çoğalması, suç ve suçluluk olgularının uluslararası seviye kazanmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple devletlerin, bilhassa adli meselelerde etkili bir işbirliği yapması artık mecburi olarak görülmektedir. Bu çerçevede devletlerin, geçmişten beri aralarında ikili ya da çok taraflı adli işbirliği sözleşmeleri yaptıkları bilinmektedir. Türkiye'nin de tarafı olduğu çok sayıda sözleşme bulunmaktadır. Fakat bu sözleşmeler değerlendirildiğinde, her bir sözleşmenin birbirinden ayrı olduğu ve hükümlerinin de yeteri kadar anlaşılır olmadığı görülecektir.

Bununla birlikte ceza kanunlarında kendine yer bulan maddelerin de yeterince kapsamlı olmadığı önceki kanun devrinden beri ifade edilen bir noksanlık olarak göze çarpmaktadır. Bu problemlere çare bulmaya yönelik olarak, hem adli işbirliğine dair uluslararası sözleşmelerde yer alan maddelerin düzenlenip bir araya getirilmesi hem de ceza kanununda yer bulan adli işbirliğine dair hükmün detaylandırılması maksadıyla 6706 sayılı "Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu" 23.04.2016 tarihinde kabul edilmiş, bu sayede hukukumuzda adli işbirliği açısından uygun bir adım atılmıştır.

Diğer yandan, asıl konumuz olan adli işbirliğinin kabul edilemeyeceği durumlar kapsamında 6706 sayılı Kanun'u inceleyecek olursak öncelikle siyasi suç ile ilgili düzenlemelere bakmak gerekecektir. Bu hususta bilhassa değinmek istediğimiz hüküm ise kanunun 4. maddesinin 1. fıkrasının b bendidir. Bu

¹⁴³ Ulutaş, 209; Koca/Üzülmez, s. 829-830; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 174; Artuk/Gökçen/Çakır ve diğerleri, s. 1111.

maddede, adli işbirliğine ilişkin daha önceki düzenlemelerden ayrı olarak ilk defa siyasi suçların belirlenmesine ilişkin bir tespit yapmaya özgü olarak göz önünde bulundurulması gereken meseleler zikredilmiştir. Bu çerçevede adli işbirliği talebine konu eylemler; işleniş biçimleri, kullanılan araçlar veya ortaya çıkardığı neticeler açısından bir incelemeye tabi tutulmak suretiyle siyasi suç olarak kabul edilemeyebileceği beyan edilmiştir. Maddenin gerekçesinde ise bu hal örneklendirilmiş siyasi maksatla fiiliyata dökülen bombalama eylemleri benzeri siyasi şiddet içeren eylemler sebebiyle adli işbirliği taleplerinin siyasi suç istisnası hasebiyle reddedilmesinin imkân dâhilinde olamayacağı belirtilmiştir.

Üstelik yine gerekçede, isteme konu eylemlerin basit suç özelliğinin siyasi suç özelliğine kıyasla daha ağır olması durumunda eylemin siyasi suç sayılmayacağı beyan edilmiştir. Dolayısıyla 6706 sayılı Kanun'un siyasi suça yaklaşımının siyasi suçu tanımlayan görüşler açısından üstünlük görüşü kapsamında olduğu anlaşılmaktadır.

Madde, gerekçesi ile birlikte incelendiğinde manalı olmaktadır. Ancak sadece madde metni dikkate alındığında, içeriği itibari ile belirsiz olan siyasi suç olgusunun daha da belirsiz duruma geldiğini zikretmek yanlış olmayacaktır. Böyle bir hüküm yerine; en azından gerekçedeki gibi, eylemin siyasi suç/basit suça ilişkin öğelerinin belirlenip, ağır basan yönüne göre bir değerlendirme yapılması gerektiğine dair bir düzenleme yapılmalıdır. Şüphesiz bu durumda madde daha açık olacaktır.

Bu meselede incelenmesi gereken bir diğer hüküm ise kanunun, tüm adli işbirliği biçimlerine özgü olarak ortak bir madde özelliğinde düzenlendiği "adli iş birliği taleplerinin reddi" başlıklı 4. maddesidir.

Madde çerçevesinde incelenmesi gereken bentlerden biri (ç) bendidir. (ç) bendini göz önüne alacak olursak "*Talepte bulunan devlette savunma hakkına ilişkin temel güvencelerin bulunmaması*" biçiminde beyan edilen bu hükmün, yerinde bir hüküm olduğunu söylemek gerekecektir. Şahısların, adli işbirliği talep edilen devlette savunma haklarına dair temel güvencelere yer verilmemesi mesela; savunma yapma fırsatının sağlanmaması, yokluğunda yargılanarak hüküm giymesi, hukuki yardım almasına fırsat verilmemesi, kanun yollarına müracaat hakkı tanınmaması gibi hallere maruz kalacağı bir ülkeye teslim edilmesi, adli işbirliği ile beklenen faydaya oranla çok daha ağır bir hak ihlali ortaya çıkarabileceğinden istemin reddine imkân tanınması uygun olmuştur.

Diğer yandan maddenin (a) bendinde yer alan adli işbirliği taleplerinin, Türkiye'nin egemenlik hakları, millî güvenliği, kamu düzeni veya diğer temel menfaatlerini ihlal etmesi durumunda bu istemin reddedilebileceğine dair düzenleme için aynı şeyleri zikretmek pek de imkân dâhilinde olmayacaktır. Öncelikle kanunda bu biçimde bir hükmün yer almasına lüzum olmadığı düşüncesindeyiz. Mevzuatımızda adli işbirliğine ilişkin nihai kararın Cumhurbaşkanı'nın onayına bağlıdır. İdarenin bu meselede takdir hakkı olduğu belirlidir. Dolayısıyla kanunda bu kapsamda bir hükmün yer alması isabetli olmamıştır. Üstelik bu maddeye dayanılarak adli işbirliği taleplerinin reddedilmesi, daha sonra yapılacak adli işbirliği taleplerinin karşılıklılık kuralına dayanılarak aynı nedenlerle reddedilebilmesine yol açabileceği de dikkatten kaçırılmamalıdır.

Neticeten, 6706 sayılı Kanun'un adli işbirliğine dair maddelerine ilişkin olarak beyan edilen tüm bu olumlu ya da olumsuz yorumlardan çok mevzuatımızda bütün adli işbirliği biçimlerini etraflı ve son derece detaylı hükümler barındıran özel bir yasanın yer alması tek başına önemli bir kazanımdır. Üstelik bu özellikteki bir yasanın kabulü ile artık adli işbirliğinin ülkemizde daha güçlü bir hukuki temele oturduğu düşüncesindeyiz.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. “Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Antlaşması”. Erişim Tarihi: 13/12/2020. <https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/b%C3%BCrolardan%20gelen%20s%C3%B6zle%C5%9Fmeler/D%C3%BCzenlenen%20s%C3%B6zle%C5%9Fmeler/ceza/ABD.pdf>.
- Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. “Türkiye Cumhuriyeti ile Belarus Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması”. Erişim Tarihi: 10/11/2020. https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/ikitarafilsoz/hukuk&ceza/Belarus_Hukuki_%20Ticari_Cezai.pdf.
- Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı. “Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi”. Erişim Tarihi: 14/12/2020. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2712020141929112_tur.pdf.
- Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. “Cezai Konularda Adli İş Birliği Rehberi”. Erişim Tarihi: 16.06.2021. <https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2492019164244CEZA%C3%8E%20KONULARDA%20ADL%C3%8E%20%C4%B0%C5%9EB%C4%B0RL%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20REHBER%C4%B0.pdf>.
- Akbulut, Berrin. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.
- Akgüner, Tayfun. *1961 Anayasası'na Göre Millî Güvenlik Kavramı ve Millî Güvenlik Kurulu*. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1983.
- Akıntürk, Turgut. Şart ve Mükellefiyet Kavramları Üzerinde Bir İnceleme. *AÜHFD*. Cilt: XXVII, Sayı: 3-4, 1970, ss. 219-247.
- Aksar, Yusuf. *Uluslararası Hukuk-2*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Arsebük, Esat. *Borçlar Hukuku I. ve II. Cilt*. Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1950.
- Artuk, Mehmet Emin/Gökçen, Ahmet/Çakır, Kerim/Aışahin, Mehmet Emin: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Colozza vs Italy, Application no 9024/80, 12/02/1985, Erişim Tarihi 15/01/2021. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22:%7B%22Colozza%22%7D%22itemid%22:%7B%22001-57462%22%7D%7D>.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Einhorn vs France, Application no 71555/01, 16/10/2001, Erişim Tarihi 15/01/2021. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22:%7B%22Einhorn%22%7D%22itemid%22:%7B%22001-22159%22%7D%7D>.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, F.C.B. vs Italy, Application no 12151/86, 28/08/1991, Erişim Tarihi 15/01/2021. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22tabview%22:%7B%22document%22%7D%22itemid%22:%7B%22001-57679%22%7D%7D>.

- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Jabardo vs Spain, Application no 10590/83, 06/12/1988, Erişim Tarihi 15/01/2021. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22\]Jabardo%22},%22itemid%22:\[%22001-57429%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22]Jabardo%22},%22itemid%22:[%22001-57429%22]}).
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Morris vs UK, Application no 38784/97, 26/02/2002, Erişim Tarihi 15/01/2021. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22Morris%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-60170%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22Morris%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-60170%22]}).
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Soering vs UK, Application no 14038/88, 07/07/1989, Erişim Tarihi 17/12/2020. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22%20CASE%20OF%20SOERING%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57619%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22%20CASE%20OF%20SOERING%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57619%22]}).
- Aybay, Rona. *Amerikan İngiliz ve Türk Hukuk Sistemlerinde Yurt Dışına Çıkma ve Yurda Girme Özgürlüğü*. ODTÜ Yayınları, Ankara, 1975.
- Aybay, Rona. *Yabancılar Hukuku*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.
- Bagheri, Saeed. Uluslararası Hukukta Suçların İadesi ve Suçluları Kovuşturma Yükümlülüğü. *AÜHFD*. Cilt: 1, Sayı: 62, 2013, ss. 1-40.
- Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü. "Cezai Konularda Adli İşbirliği Kanunu". Erişim Tarihi: 15/01/2021. [https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/05/20160505-20.htm#:~:text=MADDE%201%2D%20\(1\)%20Bu,ile%20di%C4%9Fer%20kanun%20h%C3%BCk%C3%BCmleri%20sakl%C4%B1d%C4%B1r](https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/05/20160505-20.htm#:~:text=MADDE%201%2D%20(1)%20Bu,ile%20di%C4%9Fer%20kanun%20h%C3%BCk%C3%BCmleri%20sakl%C4%B1d%C4%B1r).
- Belen, İbrahim. *Şartlı ve Mükellefiyetli Bağışlama*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2005.
- Birtek, Fatih. *Ceza Hukuku (Genel Hükümler) Temel Bilgiler*. Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.
- Bozkurt, Enver/Poyraz, Yasin/Erdal, Selcen. *Devletler Hukuku*. Legem Yayıncılık, Ankara, 2018.
- Centel, Nur/Zafer, Hamide/Özlem Çakmut. *Türk Ceza Hukukuna Giriş*. Beta Yayınları, İstanbul, 2017.
- Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değişirilerek Kabulü Hakkında Kanun". Erişim Tarihi: 14/12/2020. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2992&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.
- Değirmenci, Olgun: *Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2016.

- Doğru, Osman. *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Hukukunda İşkence ve Kötü Muamele Yasağı*, Legal Kitabevi, İstanbul, 2006.
- Doğu Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi. "Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi". Erişim Tarihi: 14/12/2020. <https://hukuk.emu.edu.tr/Documents/yayinlar/suclularin-iadesine.pdf>.
- Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir. *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt III*. İstanbul Matbaası, İstanbul, 1985.
- Duguit, Leon. "Egemenlik ve Özgürlük" *Devlet Kuramı*. Derleyen Cemal Bali Akal. Dost Kitabevi, Ankara, 2000.
- Erem, Faruk. Suçluların Geri Verilmesinde Türk Sistemi. *Adliye Ceridesi*. Cilt: 1, Sayı: 4, 1943, ss. 218-232.
- Erem, Faruk/Artuk, Mehmet Emin/Danışman, Ahmet. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 1997.
- Ergül, Ergin. *Teori ve Uygulamada Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakli*. Yetkin Yayınevi, Ankara, 2003.
- Erman, Sahir. *Askeri Ceza Hukuku*. Sermet Matbaası, İstanbul, 1974.
- Ersoy, Yüksel. Kronik: Onuncu Milletlerarası Ceza Hukuku Kongresi. *AÜSBF Dergisi*. Cilt: 24, Sayı: 4, 1969, ss. 295-305.
- Gemalmaz, Mehmet Semih. Bir İnsan Hakkı İhlali: Ölüm Bekleyişi Olgusu. *MHB*. Cilt: 10, Sayı: 1-2, 1990.
- Gören, Zafer. Yaşama Hakkı ve Ölüm Cezası, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 10, 2006, s. 89 <https://ticaret.edu.tr/uploads/Kutuphane/dergi/s10/M00146.pdf> E.T.: 23/01/2021.
- Gözler, Kemal. *Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı*. Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011.
- Gözler, Kemal. *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt I*. Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011.
- Gözler, Kemal. Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi, *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt: 18, 2001, ss. 298-329.
- Göztepe, Ece. *Avrupa Birliğinin Siyasal Bütünleşmesi ve Egemenlik Yetkisinin Paylaşılması Sorunu*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008.
- Gözübüyük, Abdullah Pulat. *Devletlerarası Ceza Hukuku*. Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1959.
- Gülören, Tekinalp. *Türk Yabancılar Hukuku*. Beta Yayınevi, İstanbul, 2003.
- Günday, Metin. *İdare Hukuku*. İmaj Yayınevi, Ankara, 2004.

- Gündel, Ahmet. *Yeni Türk Ceza Kanunu Açıklaması Cilt 1*. Sözkesen Matbaacılık, Ankara, 2009.
- Gürpınar, Bulut. *Türkiye’de Millî Güvenlik Söylemi ve Dış Politika*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2016.
- Gürsoy, Kemal Tahir. Ölüme Bağlı Tasarruflarda Şart ve Mükellefiyet Kısım II. *AÜHFĐ*. Cilt: XI, Sayı: 1-2, 1954, ss. 371-477.
- Hafizoğulları, Zeki/Özen, Muharrem. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, US-A Yayıncılık, Ankara, 2014.
- Hakyemez, Yusuf Şevki. *Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004.
- Hassan, Ümit. Siyasal Suç Kavramı. *AÜSBFD*. Cilt: 26, Sayı: 1, 1971, ss. 197-217.
- İçel, Kayıhan/Donay, Süheyl. *Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım*. Beta Yayınevi, İstanbul, 2006.
- İnceoğlu, Sibel. *Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği*. Şen Matbaa, Ankara, 2007.
- Kapani, Münci. *Politika Bilimine Giriş*. Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2005.
- Koca, Mahmut/Üzülmez İlhan. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018.
- Mahmutoğlu, Fatih Selami. *Suçluların Geri Verilmesi Ceza Hukuku Günleri 70. Yılında Türk Ceza Kanunu*. Beta Yayınevi, İstanbul, 1998.
- Nal, Sabahattin. AİHS Çerçevesinde İşkence ve İnsanlık dışı Muamele veya Küçültücü Muamele veya Ceza. *MHB*. Cilt: 19, Sayı: 1-2, 1999, ss. 529-554.
- Nal, Sabahattin. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Taraf Ülke Hukuklarındaki Yeri ve Taraf Ülke Hukuklarına Etkisi. *Yargı Dergisi*. Cilt: 28, Sayı: 1-2, 2002, ss. 214-232.
- Nomer, Ergin. *Devletler Hususî Hukuku*. Beta Yayınları, İstanbul, 2005.
- Oğuzman, Kemal/Öz, Turgut. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010.
- Onar, Siddık Sami. *İdare Hukukunun Umumi Esasları 1. Cilt*. İsmail Akgün Matbaacılık Hak Kitapevi, İstanbul, 1966.
- Önder, Ayhan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt 1*. Beta Yayınevi, İstanbul, 1989.
- Önder, Ayhan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt III*, Beta Yayınları, İstanbul, 1989.
- Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar: *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018.
- Özdemir, Ali. Kamu Düzeni ve Kamu Güvenliği Kavramlarına Analitik Bir Yaklaşım. *International Journal of Legal Progress*. Cilt: 2, Sayı: 2, 2016, ss. 78-115.

- Özgen, Eralp. Suçluların Geri Verilmesi. Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1962.
- Özgenç, İzzet. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018.
- Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan. *Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*. Seçkin Yayınları, Ankara, 2018.
- Pazarıcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk*. Turhan Kitapevi, Ankara, 2019.
- Pulaşlı, Hasan. Şarta Bağlı Hukuki İşlemler ve Uygulamadaki Önemli Türleri. *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 91, 1996, ss. 3-21.
- Pulaşlı, Hasan. *Şarta Bağlı İşlemler ve Hukuki Sonuçları*. Dayınlarlı Yayıncılık, Ankara, 1989.
- Ruhi, Ahmet Cemal. Türk Hukukunda Suçluların İadesi. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Cilt: VII, Sayı: 1-2, 2003, ss. 497-521.
- Savaş, Coşkun Necmi. İnsan Hakları Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*. Cilt: 71, Sayı: 1, 2013, ss. 249-284.
- Saymen, Ferit/Elbir, Halid. *Türk Borçlar Hukuku Umumi Hükümler*. Hak Kitabevi, İstanbul, 1966.
- Soyaslan, Doğan. *Düşünce Özgürlüğü ve 4744 Sayılı Kanunla Değiştirilen Terörle Mücadele Kanunu*. Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı. Galatasaray Üniversitesi Yayını, İstanbul, 2004.
- TBMM. "Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun". Erişim Tarihi: 14/12/2020. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc051/kanuntbmmc051/kanuntbmmc05101034.pdf.
- TBMM. "Ceza Kovuşturmalarının Aktarılmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanması ve Uygulanması Hakkında Kanun". Erişim Tarihi: 14/12/2020. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc060/kanuntbmmc060/kanuntbmmc06002080.pdf.
- TBMM. "Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesinin Onaylanması ve Uygulanması Hakkında Kanun". Erişim Tarihi: 14/12/2020. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc060/kanuntbmmc060/kanuntbmmc06002081.pdf.
- TBMM. "Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Tasarısı". Erişim Tarihi: 14/12/2020. <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0695.pdf>.
- TBMM. "Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun". Erişim Tarihi: 14/12/2020. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5191.html>.

- Tekinay, Selahattin Sulhi, Sermet Akman, Haluk Burcuoğlu ve Atilla Altop. *Borçlar Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1993.
- Tezcan, Durmuş. Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlarda Suçluların Geri Verilmesi Sorunu. *AÜSBFD*. Cilt: 38, Sayı: 1, 1983, ss. 159-180.
- Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Sancaktar, Oğuz. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Turhan, Faruk. 6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu'nun Kapsamı ve Genel Hükümleri Hakkında Bir Değerlendirme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: Özel Sayı, 2019, ss. 3067-3109.
- Turhan, Faruk. Ölüm Cezasının Kaldırılmasına İlişkin Gelişmeler ve Suçluların İadesi Hukukuna Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt: 4, Sayı: 4, 1999, ss. 239-258.
- Turhan, Mehmet. Değişen Egemenlik Anlayışının Hak ve Özgürlüklerin Korunmasına Etkileri ve Türk Anayasa Mahkemesi. *Anayasa Yargısı Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 20, 2003, ss. 215-248.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim Tarihi: 14/12/2020. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Ulutaş, Ahmet. Türkiye-İran Adli İşbirliği Sözleşmesi'nin Geri Vermeye İlişkin Bölümünün Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Cilt: XVII, Sayı: 1-2, 2013, ss. 1683-1724.
- Ulutaş, Ahmet/Atabey, Ömer Serdar. *Ceza Alanında Uluslararası Adli İşbirliği Hukuku*. Adalet Yayınevi, Ankara, 2011.
- Yıldırım, Abdülkerim. *Türk Hukukunda Ölüme Bağlı Tasarruflarda Şart ve Mükellefiyetler*. Turhan Kitabevi, Ankara, 2004.
- Yılmaz, Alia. *Uluslararası Ceza Hukuku El Kitabı*. Beta Yayınevi, İstanbul, 2001.
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Sözlüğü*. Yetkin Yayınları, Ankara, 2006.
- Yılmaz, Zekeriya. *Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu*. Seçkin Kitabevi, Ankara, 2005.
- Zencirkıran, Memet. Küreselleşme, Küresel Sosyal Sorunlar ve Çözüm Arayışları. *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Dora Basım-Yayın, Bursa, 2017, ss. 405-427.